

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2018 жылғы «29» желтоқсандағы
№ 721 бұйрығына 3-қосымша

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
міндетін атқарушының
2016 жылғы 12 тамыздағы
№499 бұйрығына 4-қосымша

Есту қабілеті бұзылған балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы

1-тарау. Түсіндірме жазба

1. Есту қабілеті бұзылған балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы (бұдан әрі - Бағдарлама) «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының 5 және 14 - баптарына сәйкес әзірленді.

2. Бағдарлама мақсаты: мектеп жасына дейінгі есту қабілеті бұзылған балалардың типологиялық, жас ерекшеліктері мен жеке мүмкіндіктеріне сәйкес рухани-адамгершілік құндылықтарын, білім, білік, дағдыларын қалыптастыру.

3. Бағдарлама міндеттері:

1) есту қабілеті бұзылған балаларды түзету-дамыту көмегін көрсетуде педагогтарға көмек беру;

2) есту қабілеті бұзылған баланың жалпы дамуын жетілдіру;

3) есту қабілеті бұзылған балаларды мектепке даярлау;

4) білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігі ұстанымдарын қамтамасыз ету, баланың зияткерлік, әлеуметтік және тұлғалық дамуы үшін білім беру салаларын кіріктіру,

5) тәрбиелік, дамытушылық және оқыту міндеттерінің бірлестігін, мектеп, балаларды тәрбиелеуде мектепке дейінгі ұйым мен отбасының ынтымақтастығын қамтамасыз ету.

4. Бағдарлама балалардың коммуникативтік дағдыларының қалыптасуына, танымдық және әлеуметтік мотивтерінің көрінуіне, қызығушылығы мен білім алуға деген құштарлығының дамуына ықпал етеді.

5. Әр саладағы күтілетін нәтижелер оқыту мақсаттарының жүйесі арқылы беріледі.

6. Бағдарлама мазмұны балалардың психологиялық-физиологиялық даму кезеңдерін қамтиды:

- 1) бірінші кіші топ (2 – 3 жастағы балалар);
- 2) екінші кіші топ (3 – 4 жастағы балалар);
- 3) ортаңғы топ (4 – жастағы балалар);
- 4) мектепке дейінгі ұйымдағы ересектер тобы (5 – 6 жастағы балалар);
- 5) жалпы білім беретін мектептегі, лицейдегі, гимназиядағы мектепалды даярлық сыныбы (6 – 7 жастағы балалар).

2 - тарау. Бірінші кіші топ (2-3 жастағы балалар)

1 - параграф. «Коммуникация» білім беру саласы

7. «Коммуникация» білім беру саласының базалық мазмұны – тіл дамыту, есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту арнайы түзеу оқу қызметінде іске асырылады.

2 - параграф. Тіл дамыту

8. «Тіл дамыту» арнайы түзеу оқу қызметінің базалық мазмұны – мектеп жасына дейінгі есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу тіліндегі бұзылыстарын жеңуге, тәжірибе жүзінде толыққанды қарым-қатынас жасау және қоғамға кіріктіру үшін коммуникациялық дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

9. Мақсаты ақыл-ой мен коммуникативті қызметтің негізгі компоненттерінің бірі ретінде сөйлеу тілін дамыту; тілдің базалық құндылықтарын игеру; мәдени-әлеуметтік өзара қатынас және қоршаған ортамен вербальді (ауызша) және вербальді емес (ауызша емес) құралдардың көмегімен қарым-қатынас жасауды қалыптастыруға дайындау болып табылады.

10. Міндеттер:

1) ересектер және құрдастарымен тілдесуде сөйлеу тілінің вербалды және вербалды емес түрлерін дамыту;

2) нақты сөйлеу жағдайында әр түрлі қарым-қатынас құралдарын қолдана білуді дамыту;

3) сөйлеу әрекетінің түрлерін дамыту (айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым, дактилдеу, естіп-көру түйсігі);

4) сөйлеу тілі арқылы өз әрекеті мен мінез-құлқын реттеу біліктерін қалыптастыру;

5) күнделікті қарым-қатынаста және арнайы ұйымдастырылған сабақтарда тіл мәдениетіне тәрбиелеу;

6) тілдік қабілеттерін дамыту: ауызша сөйлеу тілін қабылдаудың сенсорлық негіздері, ересектердің заттық және сөйлеу іс-әрекеттеріне еліктеу, тілдік қатынаста кез келген игерілген сөйлеу әрекеті мен құралдарды қолдана білу, мағынасы белгілі сөздерді ауызша, жазбаша, дактильмен сәйкестендіру, сөйлеу түрлерінің ұқсас тұстарын таңдап қолдана білу.

11. Тіл дамыту бағдарламасы келесі бөлімдерді қамтиды:

- 1) қатынас;
- 2) қабылдау /сөйлеу тілін түсіну;
- 3) айтылым;
- 4) оқылым.

3 - параграф. 1 - жартыжылдық

12. Ұйымдастырылған оқу қызметінің бірінші жартыжылдығында «Тіл дамыту» жұмыстарының негізгі міндеті қоршаған адамдармен өзара қарым-қатынас процесінде, ауызша сөйлеу тілінің мәнін түсіну, әрі қатынас тәсілдерін және оның процесін бақылау біліктерін дамыту болып табылады. Есту қабілеті бұзылған балалар тиісті есту бейнелер негізінде, әртүрлі тілдік бірліктерді бөліп және ажыратуды үйренеді.

13. Қатынас:

- 1) қарапайым тапсырмаларды орындау;
- 2) ауызша амандасу, өтініш, тілек білдіру (шамамен);
- 3) заттарға деген өзінің қатынасын көрсету;
- 4) қатынасқа түсу мақсатында вокализацияларды, дыбыс тіркесімдерін, дыбыстық еліктеуді, былдыр сөздерді тілдік емес құралдармен сәйкес пайдалану: табиғи ым-ишара, тілдесу бағытына қатысы бар түрлі типтегі көзқарастар, заттарды көрсету, мимикалық экспрессия;
- 5) заттармен әрекеттерді бақылау;
- 6) әртүрлі жағдайда қатынас (коммуникация) процесін бақылау;
- 7) қатынас (коммуникация) процесін бақылау: мимика (бет қимылы), пантомимика, артикуляция аппаратының қозғалысы, көзқарас арқылы білдіру, заттық әрекет, дене қалпын өзгерту;
- 8) сәлемдесу және қоштасу;
- 9) еліктеудегі белсенділік, бірлескен әрекет ету барысында тілдесуге деген қызығушылық, ересектермен байланыс жасауға ынталандыру;
- 10) айналасындағылардың сөйлеу тілін мұқият тыңдау, сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарау.

14. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

- 1) енжар сөздік қорын толықтыру, айналасындағы заттарды, дене мүшелері мен адамның бет-келбетін білдіретін сөздерді меңгеру;
- 2) енжар сөздік қорын толықтыру, қарапайым ойын және тұрмыстық әрекеттерді білдіретін сөздерді меңгеру;

3) дидактикалық ойындарда кестеге тіркелген тиістісөзге қатыстытаныс заттарды табу (есту-көру арқылы);

4) табиғи және арнайы жасалған қатынас жағдайында кестеге тіркелген тиістісөзге қатысты таныс заттарды табу.

15. Айтылым:

1) айналасындағылардың артикуляциясына, мимикасына және пантомимикасына еліктеу;

2) сөздерді шамамен жақын көрсетілген түрде айту;

3) сөздерді шамамен жақын ұштасқан түрде айту;

4) заттардың аттарын айту, адамдардың есімін фонетикалық ырғақпен айту;

5) фотосуреттерден ата-аналары мен жақын туыстарын тану, ым-ишара білдіру;

6) ата-аналары мен туыстарын, үй жануарларын бейнелеп, байланыстырып шамалап айту;

7) таныс заттарды атау (шамамен).

16. Оқылым және жазылым:

1) тиісті затқа байланысты кестелерді (табличкаларды) іріктеу;

2) сөздерді (таңбалық) белгілеуде кестенің атқаратын қызметін түсіну;

3) затты атағанда кестелермен бірге көрсету (қостау).

17. Күтілетін нәтижелер:

1) қарапайым тапсырмаларды орындайды;

2) тілдік қатынасқа түсу мақсатында тілдік құралдарды пайдаланады;

3) заттың қимылын бақылайды;

4) тілдесім (коммуникация) процесін бақылайды;

5) таныс заттарды және іс-әрекеттерді атайды (шамамен);

6) фотосуреттерден ата-аналары мен жақын туыстарын атайды;

7) сөзбен айтылған таныс заттарды көрсетеді;

8) фотосуреттерден жақындарын, туыстарын тауып, ыммен көрсетеді;

9) затқа сәйкес кестелерді іріктеп, таңдап алады;

10) айналасындағылардың мимикасына (бет қимылы), пантомимикасына, артикуляциясына еліктейді;

11) ауызша сәлемдеседі (шамамен);

12) айналасындағылардың сөйлеу тіліне құлақ түріп, тыңдайды;

13) ауызша өтінішін білдіреді (шамамен);

14) сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарайды.

4 - параграф. 2 - жартыжылдық

18. Екінші жарты жылдықта белсенді сөйлеу тілін дамытуға баса назар аударылады. Есту қабілеті бұзылған балалар айналасындағы адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін пайдалануды; қатынас барысында қарапайым сөйлеу

тілін қолдана білуді үйренулері керек. Балаларды жазбаша сөйлеу тілімен таныстырады.

19. Қатынас:

- 1) қатынас процесінің ерекшеліктерін бөліп көрсету: көзқарас арқылы білдіру (көз контактісі); мақұлдап немесе қарсы бас изеу; жымыю, бас изеу, қолмен тиісті қимыл жасау; дауыстық реакция, сөйлеу тіліне еліктеу, дыбыс үйлестігі, дыбыс ұқсастығы, аморфты және былдыр сөздер, қарапайым сөздер;
- 2) ауызша-жазбаша қойылған сұрақтарға жауап беру;
- 3) заттарды қатыстырмай тапсырмаларды орындау;
- 4) заттарды қатыстырып тапсырмаларды орындау;
- 5) қанағаттанғанын, қанағаттанбағанын, қалау-қаламауын мимикамен, ым-ишарамен, сөзбен жеткізу;
- 6) ауызша амандасу, өтініш, тілек білдіру;
- 7) ауызша-жазбаша немесе ауызша-дактильді формада өтініш, тілектері туралы хабарлау;
- 8) келісу-келіспеуді мимикамен, ым-ишарамен көрсету, сөзбен жеткізу;
- 9) қатынасқа түсу барысында дауыс белгілерін, қатысты, қатысы жоқ былдырды, сөздердің кескінін көрсету әрекеттерін қолдану;
- 10) заттық әрекеттерді бақылау, заттарды атау және оларға деген өзінің қатысын білдіру;
- 11) түрлі жағдайда тілдесім процесін бақылау;
- 12) қаратпа сөздерге жауап реакциялары: көзқарас арқылы білдіру (көз контактісі); ым-ишара, пантомимика; заттық әрекет, дене қалпын өзгерту; артикуляциялық аппараттың қозғалысы; дауысты қосу;
- 13) ауызша және ауызша-жазбаша қойылған сұрақтарға жауап беру;
- 14) ойын барысында ауызша сөйлеу тілін қолдану;
- 15) бірлескен әрекет ету барысында тілдесуге деген қызығушылық, ересектермен байланыс жасауға ынталандыру;
- 16) құрдастарымен тілік қатынас жасауға ынталандыру;
- 17) айналадағылардың сөйлеу тілін мұқият тыңдау, сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарау.

20. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

- 1) енжар сөздік қорын етістіктермен толықтыру, қарапайым ойын, тұрмыстық әрекеттерді және тапсырмаларды білдіретін сөздерді меңгеру;
- 2) енжар сөздік қорын зат есіммен толықтыру: айналасындағы нысандардың, жануарлардың, дене мүшелерінің, адамның бет-әлпетін білдіретін сөздер;
- 3) айтқанды түсіну және сұрақтарға жауап беру (ым-ишарамен, дауыс реакцияларымен, сөзбен, суретті немесе заттарды көрсетумен);
- 4) сұрақтардың мағынасын түсіну;
- 5) ұғымдардың мәнін түсіну: дәмді, дәмсіз, болады, болмайды;
- 6) түрлі дыбыстық сигналдарды естіп, тану;
- 7) заттардың қасиеттерін білдіретін сөздерді түсіну;

- 8) ауызша және ауызша-дактилді белгілері бойынша объектілерді табу;
- 9) тек есту арқылы объектілерді табу;
- 10) тек жазбаша белгілері(кесте) бойынша объектілерді таба білу.

21. Айтылым:

- 1) қоршаған ортада заттардың орналуына қатысты бөліп айту;
- 2) орындайтын іс-әрекеттерді атау;
- 3) бақыланатын іс-қимылдарды атау;
- 4) сурет, мультфильмдер, фильмдер көрген кездегі іс-қимылдарды атау;
- 5) сөздер мен дыбыстық еліктеудің көмегімен жануарларды атау;
- 6) орындайтын іс-әрекеттерді қысқа сөйлемдермен айту;
- 7) әңгімелесушілердің артикуляциясына, мимикасына және пантомимикасына еліктеу;
- 8) сөздер мен сөз тіркестерін шамамен жақын көрсетілген түрде айту;
- 9) сөздер мен сөз тіркестерін шамамен жақын ұштасқан түрде айту;
- 10) тұрмыстық іс-әрекеттер мен ойынды сөйлеу тілімен ұштастыру;
- 11) қоршаған ортадағы іс-әрекеттерді, нысандарды сәйкестендіру білігі, оларды тілдік белгілеріне байланысты атау.

22. Оқылым:

- 1) танып оқу әртүрлі тақырыптық топтамалардан заттардың атын айту;
- 2) өз бетінше таңдаған кесте бойынша затты көрсету;
- 3) 2 заттан біреуін таңдау үшін кестелерді іріктеу;
- 4) кестеге сәйкес сыңарын табу (екеуі бірдей).

23. Күтілетін нәтижелер:

- 1) қарапайым тапсырмаларды заттармен, заттарсыз, орындайды;
- 2) келісу-келіспеуді мимикамен, ым-ишарамен білдіреді;
- 3) 2-3 заттан біреуін таңдау үшін кестелерді іріктейді;
- 4) қаратпа сөздерге жауап реакцияларын білдіреді;
- 5) кейбір сөздердің орнына дыбыстық еліктеуді қолданады;
- 6) түрлі жағдайда тілдесім процесін бақылайды;
- 7) заттарды іс-әрекетті атайды;
- 8) тек ауызша немесе жазбаша белгілері бойынша объектілерді табады;
- 9) ауызша-жазбаша қойылған сұрақтарға жауап береді;
- 10) айналасындағылардың мимикасына (бет қимылы), пантомимикасына, артикуляциясына еліктейді;
- 11) қойылған сұрақтардың мағынасын түсініп, сұрақтарға жауап береді;
- 12) сөздер мен сөз тіркестерін шамамен жақын көрсетілген және жақын ұштасқан түрде айтады;
- 13) амандасады;
- 14) кестені көрсетіп ауызшасұрайды;
- 15) заттардың сапасын, қасиеттерін білдіретін сөздерді ажыратады;
- 16) айналадағылардың сөйлеу тілін тыңдайды, сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарайды;

17) қоршаған ортадағы іс-әрекеттерді, нысандарды сәйкестендіреді, оларды тілдік белгілеріне байланысты атайды;

18) ойын, әрекет барысында ауызша сөйлеу тілін қолданады;

19) қоршаған ортадағы түрлі дыбыстық сигналдарды таниды.

5 - параграф. Есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту

24. Мақсаты есту қабілеті зақымдалған мектеп жасына дейінгі балалардың естіп қабылдау дағдыларын (есту-көру және есту негізінде) және ауызша сөйлеу тілінің айтылу тараптарын дамыту болып табылады.

25. Міндеттері:

1) есту қызметін дамыту (жетілдіру) және қалыптастыру;

2) тілдік және тілдік емес дыбыстардың табиғаты туралы көзқарастарын байыту;

3) ауызша сөйлеу тілін қабылдаудың сенсорлық негіздерін дамыту;

4) есту зейінін (түйсігін) дамыту;

5) анық, нақты табиғи сөйлеуді қалыптастыру;

26. Жартыжылдыққа бағдарламалық талаптардың көлемін баланың естіп қабылдауы мен сөйлеу тілінің даму деңгейіне және түзете оқыту процесіндегі жетістіктеріне байланысты сурдопедагог өз бетінше таңдайды. Бағдарламалық талаптар әліпбилік реттілікпен көрсетілген. Олардың мақсатқа сәйкестілігін сурдопедагог дербес орналастырады.

27. Бір жыл бойы балалар күніге дыбыс күшейткіш құралдармен пайдалануды, сабақта сапқа тұруды, серуендеу уақытында дыбыстық, дауыстық белгіге сурдопедагогқа немесе тәрбиешіге жақындауды үйренуі керек.

28. Дыбыстықынталандырулар дыбыс күшейткіштермен және таза есту арқылы қабылдау үшін беріледі. Баланың естіп қабылдауы мен сөйлеу тілінің даму деңгейіне қарай материал естіп-көру, есту, есту арқылы ауызша, ауызша-жазбаша, ауызша-дактилді түрде қабылдау үшін беріледі. 2-3 дыбыстауды айыру заттар мен бейнелері бар суреттерге сүйене отырып, жүзеге асырылады. Тілдік және тілдік емес дыбыстарды қабылдау, дыбыстау көзінен ара қашықтықты тұрақты арттырып отырып жүзеге асырылады.

29. Оқудың бірінші жылында бала дыбыстар әлемімен, қатынас жағдайларымен танысады, жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру және қарым-қатынасқа түсу үшін, ауызша сөйлеу тілінің қажеттілігін түсіне бастайды.

6 - параграф. 1 - жартыжылдық

30. Тілдік емес дыбыстау:

1) дыбысты оқшаулау және оның көзін, орналасқан жерін сөзбен атау немесе оны сұқ саусағымен ымдап көрсету;

2) ойыншықтардың дыбысталуын есту арқылы ажырату;

3) қарама-қарсы сипаты бойынша ойыншықтардың дыбысталуын есту арқылы ажырату;

4) есту-көру арқылы ұсынылған тілдік емес дыбыстауды ажырату;

5) ара қашықтығы тұрақты арттырылған дыбыстауға деген реакциясы;

6) тілдік емес дыбыстауға деген реакциясы: шу және қоршаған ортағы дыбыстар, музыка, ән шырқау, жануарлар дауыстары;

7) музыкалық ойыншықтармен ұсынылған дыбыстық ынталандыруларға деген реакциясы, ойыншықтардың дыбысталуына тиісті қозғалыстармен дыбыс тіркестерін айту;

8) музыкалық ойыншықтармен ұсынылған дыбыстық ынталандыруларды, ойыншықтардың дыбысталуына тиісті қозғалыс ырғағымен дыбыс тіркестерін дәл айту;

9) тілдік емес дыбыстауға шартты-қозғалыс реакциясы.

31. Тілдік дыбыстау:

1) естіп-көру және есту арқылы ұсынылған қарапайым нұсқаулар мен тапсырмаларды орындау;

2) есту арқылы дауысты, дауыссыз дыбыстарды айыру және дәл айту;

3) дыбысқа еліктеулерді дәл көрсету, естіп-көру және есту арқылы айыру;

4) есту және естіп-көру арқылы былдыр және толық сөздерді айыру;

5) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік дыбыстауға деген реакциясы (дыбыс күшейткішпен және жалаң құлаққа);

6) тілдік дыбыстауға шартты-қозғалыс реакциясы.

32. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

1) дыбыстарды, буындарды және қысқа сөздерді артикуляциялау және қимыл-қозғалыспен қайталау;

2) дыбысқа еліктеулер, былдыр сөздер мен дыбыстарды дәл айту (шамамен, дыбыстық алмастыруларды пайдалану арқылы);

3) дауысты және дауыссыз дыбыстарды қоюда қолдануға болатын фонетикалық ырғақтық қимыл-қозғалыстары пайдалану;

4) дыбыстар мен буындарды қысқа және ұзақ айту;

5) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен буындарды айту темпін өзгерту;

6) сөйлеудегі тыныс алуды және ұзақ ауызбен дем шығаруды бақылау;

7) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен дауысты және дауыссыз дыбыстарды айту;

8) ауызша сөйлеу (айту) мүмкіндіктерінің деңгейіне қарай ауызша сөйлесу.

33. Күтілетін нәтижелер:

1) дыбыстарды, дыбысқа еліктеуді, былдыр мен толық сөздерді, дәл айтады;

- 2) естіп-көру және есту арқылы ұсынылған қарапайым нұсқаулар мен тапсырмаларды орындайды;
- 3) тыңдау реакциясын көрсетеді;
- 4) фонетикалық ырғақтың көмегімен тілдік емес және тілдік дыбыстау темпін өзгертеді;
- 5) дыбыстау көзін, орналасқан жерін табады;
- 6) ауызша айту мүмкіндіктерінің деңгейіне қарай ауызша сөйлеседі;
- 7) дыбысқа еліктеулер, былдыр сөздерді таниды;
- 8) фонетикалық ырғақтың көмегімен дауысты және дауыссыз дыбыстарды айтады;
- 9) естіп-көру және есту арқылы былдырды, толық сөздерді айырады, ойыншықтардың дыбысталуын ажыратады;
- 10) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес және тілдік дыбыстауларға реакция білдіреді;
- 11) тұрмыстық дыбыстарды, қалалық және табиғи шуларды таниды.

7 - параграф. 2 - жартыжылдық

34. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) дыбысты оқшаулау және оның көзін, орналасқан жерін сөзбен атау немесе оны сұқ саусағымен ымдап көрсету;
- 2) есту арқылы дыбысталу ұзақтығын ажырату;
- 3) есту арқылы дыбысталу темпін ажырату;
- 4) қоршаған ортағы шынайы дыбыстарға деген реакциясы;
- 5) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес дыбыстауға деген реакциясы;
- 6) ұсынылған тілдік емес дыбыстық ынталандыруларға, тиісті қимыл-қозғалыс, дауыссыз және дауыс реакцияларын білдіру;
- 7) есту арқылы таңдау бойынша 3-4 музыкалық ойыншықтардың дыбысталуын ажырату.

35. Тілдік дыбыстау:

- 1) ұсынылған тілдік ынталандырулардың сипаттамасын сөздермен, дыбыс тіркестерімен, дауыспен дәл айту, көрсету;
- 2) дыбысқа еліктеулер, былдыр сөздерді тану;
- 3) дауыс шыққан жаққа бас немесе денені бұру;
- 4) былдырды, толық сөздерді, дыбысқа еліктеулерді естіп-көру және есту арқылы айыру;
- 5) естіп-көру және есту арқылы дауыстың қарқындылығын ажырату;
- 6) естіп-көру және есту арқылы дауыстың ұзақтығын ажырату;
- 7) ара қашықтығы тұрақты арттырылған (дербес) тілдік дыбыстауға деген реакциясы;
- 8) таныстарының, жақындарының дауыстырын тану.

36. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

- 1) дыбыстарды, буындар мен қысқа сөздерді артикуляциялау және оны қимыл-қоғалыспен қайталау;
- 2) әртүрлі қарқынмен, түрлі қимылдардың сүйемелдеуімен буындарды айту;
- 3) толық сөздерді дәл айту (шамамен, дыбыстық алмастыруларды пайдалану арқылы);
- 4) екі сөзден тұратын сөз тіркестерін дәл айту (толық, толық емес, былдыр, дыбысқа еліктеу);
- 5) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен буындарды айту темпін өзгерту;
- 6) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен дауыс күшін өзгерту;
- 7) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен бір буындық қатардан, екінші буындық қатарды бөліп, айыру;
- 8) кемінде 3 дауысты дыбысты айту;
- 9) кемінде 3 дауыссыз дыбысты айту;
- 10) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен буындарды бірге қосып айту.

37. Күтілетін нәтижелер:

- 1) ұсынылған ынталандырулардың сипаттамасын дәл айтады, көрсетеді;
- 2) толық сөздерді әр түрлі тәсілдермен дәл айтады;
- 3) екі сөзден тұратын сөз тіркестерін дәл айтады;
- 4) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен дауыс күшін өзгертеді;
- 5) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен буындарды айту темпін өзгертеді;
- 6) есту арқылы дыбысқа еліктеулер, былдыр сөздерді таниды;
- 7) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен бір буындық қатарды, екінші буындық қатардан бөліп, айырады;
- 8) дауыс шыққан жаққа бұрылады;
- 9) кемінде 3 дауысты, дауыссыз дыбыстарды айтады;
- 10) есту арқылы дыбысталу ұзақтығын ажыратады;
- 11) есту арқылы таңдау бойынша 3-4 музыкалық ойыншықтардың дыбысталуын ажыратады;
- 12) есту арқылы дыбысталу темпін ажыратады;
- 13) естіп-көру және есту арқылы былдырды, толық сөздерді, дыбысқа еліктеулерді ажыратады;
- 14) естіп-көру және есту арқылы дауыстың қарқындылығын ажыратады;
- 15) таныстарының, жақындарының дауыстырын таниды.

3 - тарау. Екінші кіші топ (3-4 жастағы балалар)

1 - параграф. «Коммуникация» білім беру саласы

38. «Коммуникация» білім беру саласының базалық мазмұны – тіл дамыту, есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту арнайы түзеу оқу қызметінде іске асырылады.

2 - параграф. Тіл дамыту

39. Екінші оқу жылында, егер балаларды оқытуды 2 жастан бастаса, оларды кестеде жазылған сөздерді танып оқуға, педагогтар айтатын сөздер мен сөйлемшелерді естіп-көріп қабылдауға, нақты сөйлеу жағдайларда ұсынылатын тілдік материалды өз бетінше шамамен жақын көрсетілген және жақын ұштасқан түрде айтуға үйретеді. Дактиль сөздерді меңгеруге дайындық жұмыстары жүргізіледі.

40. Егер балаларды оқыту 3 жастан басталса, онда бағдарламаның бірінші оқу жылының мазмұнын жоспарлау кезінде тіл дамыту жұмыстары жүзеге асырылады және 2-ші оқу жылында балалардың есту, сөйлеу және интеллектуалды даму деңгейі ескеріледі.

41. Тақырыптық топтамалар бойынша сөздік іс-қимыл, қасиеттері, сапа, кеңістікте орналасқан заттардың атауларының санын ұлғайту есебінен кеңейеді (сын есім, үстеу, етістіктің түрлері).

3 - параграф. 1 - жартыжылдық

42. Қатынас:

- 1) заттың қимылын бақылау, заттарға деген өзінің қатынасын білдіру;
- 2) қатынас (коммуникация) процесін бақылау: мимика (бет қимылы), пантомимика, артикуляциялық аппаратының қозғалысы, көзқарас арқылы білдіру, заттық әрекет, дене қалпын өзгерту;
- 3) «сөйлейтін», «дыбысталады» ойыншықтарға қызығушылығын ояту, мультфильмдер көрсету, әндер мен әуендерді тыңдау;
- 4) бірлескен әрекет ету барысында тілдесуге деген қызығушылық, ересектермен байланыс жасауға ынталандыру;
- 5) құрдастарымен қатынас жасауға ынталандыру, ойын барысында ауызша сөйлеу тілін қолдану;
- 6) айналадағылардың сөйлеу тілін мұқият тыңдау, сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарау;
- 7) сөйлесу барысында көрсетілетін жауап реакциялары: мақұлдап немесе қарсы бас изеу; қолмен тиісті қимыл жасау; дауыстық реакция, сөйлеу тіліне еліктеу, дауысты дыбыстарды айту, жекелеген дыбыстарды ұштастыру.

43. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

- 1) есту арқылы ауызша, ауызша-жазбаша түрде тапсырмаларды орындау;

2) енжар сөздік қорын зат есімдермен толықтыру, айналасындағы заттарды атау;

3) енжар сөздік қорын етістіктермен сын есімдермен толықтыру;

4) енжар сөздік қорын есімдіктермен толықтыру;

5) үстеудің, септеуліктердің, сын есімдердің мәнін түсіну;

6) уақытты және кеңістікті білдіретін сөздердің мәнін түсіну;

7) бүтін сөйлемшелердің мәнін түсіну;

8) сұрақтардың мағынасын түсіну, сұрақтарға жауап беру (қысқаша, толық жауаптар);

9) сұрақтарды түсіну және есту арқылы ауызша, ауызша-жазбаша түрде сұрақтарға жауап беру;

10) сабақта орындалған тапсырмаларды есту арқылы ажырату (балалардың есту мүмкіндіктерін, жеке дара ерекшеліктерін ескеру);

11) есту-көру және есту арқылы таныс сөздер мен қарапайым сөйлемдерді ажырату (тапсырма, сұрақтар);

12) есту-көру түйсігі арқылы тілдік қатынас құралдарын қабылдау;

13) тиісті кестеге сәйкес заттар немесе суреттерді ауызша айту арқылы тану; тек ауызша айту немесе кесте бойынша тану;

14) тек ауызша белгілері бойынша нысанды табу білігі;

15) жекеше және көпше түрдегі зат есімдерді сәйкестендіру, салыстыру.

44. Айтылым:

1) тиісті 2-4 кестеден көрсету арқылы өтініш, тілектері, хабарлама, сұрақтары туралы (шамамен) ауызша жеткізу;

2) сөйлеу тілінде сын есімдер мен үстеуді пайдалану;

3) затты атағанда сөз немесе қысқа сөз тіркестері баспа әріптермен жазылған кестелермен бірге көрсетіп айту;

4) заттардың сапасын, қасиеттерін білдіретін сөздерді, іс-әрекеттерді атайды (сын есім, үстеу);

5) сөздерді шамамен жақын көрсетілген түрде фонетикалық ырғақ арқылы айту;

6) айналасындағылардың мимикасына (бет қимылы), пантомимикасына, артикуляциясына еліктеу;

7) сөздер мен сөз тіркестерін шамамен жақын көрсетілген түрде және шамамен жақын ұштасқан түрде айту;

8) тұрмыстық іс-әрекеттерді сөйлеу тілімен сүйемелдеу (ұштастыру);

9) сөздерді шамамен жақын ұштасқан түрде фонетикалық ырғақ арқылы айту;

10) «сөйлейтін» ойыншықтарға қызығушылығын ояту;

11) адамдардың, жануарлардың, заттардың, бейнелерінен тану, айту;

12) саусақтарға арналған жаттығулар орындау (дактилемалардың үйлесімі);

13) кестелердің көмегімен ауызша, ауызша-дактилді заттарды, іс-әрекеттерді атау.

45. Оқылым:

- 1) үлгі бойынша дактилемаларды еске түсіріп көрсету;
- 2) қол саусақтары, білезігіне арналған жаттығулар мен заттық әрекеттерді орындау (дактилге дайындау);
- 3) танып оқу (кестеде жазылған сөздерді танып, көрсету): Өртүрлі тақырыптық топтамалардан заттарды көрсету; іс-әрекет, сұрақтар;
- 4) қазақ әліппиіндегі әріптермен танысу;
- 5) заттарға немесе суреттерге қатысты табличкаларды іріктеп, сәйкестендіру, оқу (танып оқу);
- 6) кітаптағы иллюстрацияларды көрсету;
- 7) өз бетінше қарапайым фразалар мен сөздерді дактилдеу;
- 8) үлгі бойынша қима әліппиден сөздер құрастыру;
- 9) тек ауызша немесе жазбаша белгілері бойынша объектіні (затты) табу білігі (кестеге қарап).

46. Күтілетін нәтижелер:

- 1) үлгі бойынша сөздерді дактилдің көмегімен көрсетеді;
- 2) сөйлеу тілін қолдану арқылы ересектермен, құрдастарымен қатынас жасайды;
- 3) есту арқылы ауызша, ауызша-жазбаша түрде тапсырмаларды орындайды;
- 4) тиісті 2-4 кестеден көрсету арқылы өтініш, тілектері, хабарлама, сұрақтары туралы (шамамен) ауызша жеткізеді;
- 5) қазақ әліппиіндегі әріптерді таниды;
- 6) сөйлеу тілінде сын есімдер мен үстеуді пайдаланады;
- 7) сөздер мен сөйлемшелерді баспа әріптермен жазылған тиісті кестені көрсету арқылы айтады;
- 8) үндеуге әртүрлі тәсілдермен жауап береді;
- 9) айналасындағылардың мимикасына (бет қимылы), пантомимикасына, артикуляциясына еліктейді;
- 10) қойылған сұрақтардың мағынасын түсініп, сұрақтарға ауызша, ауызша-жазбаша түрде жауап береді;
- 11) маңызы бар 2-3 сөзден тұратын сөйлемшелердің мағынасын түсінеді;
- 12) өз бетінше қарапайым фразалар мен сөздерді дактилдейді;
- 13) тұрмыстық іс-әрекеттерді шынайы, эмоционалды көркемдеп айтады (хабарлама, сұрақ, түрткі);
- 14) үлгі бойынша қима әліппиден сөздер құрастырады;
- 15) айналасындағы объекті (затты) бейнесі бойынша таниды, айтады.

4 - параграф. 2 -жартыжылдық

47. Қатынас:

- 1) тілдік қатынасқа деген қажеттілікті сөйлеу тілі арқылы білдіру;

2) сөйлесу барысында көрсетілетін жауап реакциялары: мақұлдап немесе қарсы бас изеу, қолмен тиісті қимыл жасау, дауыстық реакция, сөйлеу тіліне еліктеу, дауысты дыбыстарды айту, жекелеген дыбыстарды ұштастыру;

3) тілдесім (коммуникация) процесін бақылау: мимика (бет қимылы), пантомимика, артикуляциялық аппаратының қозғалысы, көзқарас арқылы білдіру, заттық әрекет, дене қалпын өзгерту;

4) бірлескен әрекет ету барысында тілдесуге деген қызығушылық, ересектермен байланыс жасауға ынталандыру;

5) құрдастарымен тілік қатынас жасауға ынталандыру;

6) ойын барысында ауызша сөйлеу тілін қолдан;

7) айналадағылардың сөйлеу тілін мұқият тыңдау, сөйлеп тұрған адамның жүзіне тұра қарау;

8) сұрақ қою біліктілігі;

9) затпен және заттарды қатыстырмай тапсырмаларды орындау білу;

10) қарапайым тапсырмаларды жеткізе білу.

48. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

1) енжар сөздік қорын сан есімдермен үстеу, есімдік, сан есім, септеуліктермен толықтыру;

2) ашық райдағы етістіктерді түсіну;

3) жіктеу есімдігін (мен), тәуелдеу есімдігін (менің) түсіну;

4) жекеше және көпше түрдегі зат есімдердің мағынасын түсіну;

5) жалпылама сөздердің мәнін, заттардың бөлікшетерін білдіретін сөздердің мағынасын түсіну;

6) оқиғалар, қалайтын іс-әрекеттері, отбасы туралы сұрақтардың мағынасын түсіну, сұрақтарға жауап беру;

7) 2-4 сөзден тұратын сөйлемшелердің мәнін түсіну;

8) дыбыс, графема, артикулемалардың байланысын түсіну;

9) есту-көру және есту арқылы таныс сөздер мен сөз тіркестерін ажырату;

10) әуен, ән тыңдауға, мультфильмдер көруге деген қызығушылығын ынталандыру;

11) сөздегі бастапқы дауысты дыбысты табу білігі.

49. Айтылым:

1) тиісті 2-3 кестеден көрсету арқылы өтініш, тілектері, хабарлама, сұрақтары туралы (шамамен) ауызша жеткізеді;

2) заттарды атауларына байланысты топтау (жалпылау);

3) заттардың сапасын, қасиеттерін іс-әрекеттерді білдіретін сөздерді, есімдіктерді, септеуліктерді атайды;

4) сұрақтардың көмегімен заттарды немесе суреттерді суреттеу;

5) кестелердің көмегімен заттарды немесе суреттерді суреттеу;

6) айналасындағылардың артикуляциясына, мимикасына и пантомимикасына еліктеу;

7) шамамен сөздер мен фразаларды байланыстырып, біріктіріп айту;

8) шамамен сөздер мен фразаларды бейнелі көрсетіп айту;

- 9) тұрмыстық іс-әрекеттерді шынайы, эмоционалды көркемдеп айту;
- 10) толықтауышы бар жайылма сөйлем құрастыру;
- 11) сұрақтардың көмегімен сөйлемше құрастыру (кестеде, тақтаға жазылған сөздер арқылы);
- 12) адамдардың бір-бірімен заттарды, құбылыстарды іс-әрекеттерді салыстыру білігі;
- 13) ауызша белгілері немесе кестелер бойынша заттар мен бейнелерді тану;
- 14) сұраулы сөйлемдерді қолдану;
- 15) сөйлеуде бұйрық райда етістіктерді енгізе отырып, жекеше, көпше түрде қолдана білу.

50. Оқылым және жазылым:

- 1) кітаптағы білетін сөздер мен фразаларды танып оқу;
- 2) танып оқу (кестеде жазылған сөздерді танып, көрсету): Өртүрлі тақырыптық топтамалардан заттарды көрсету; іс-әрекет, сұрақтар;
- 3) жазылған суреттерге қарап білетін сөздерді танып оқу;
- 4) қазақ әліппііндегі әріптермен танысу;
- 5) ауада, тақтаға, қағазға баспа әріптермен балалардың аттарын жазу;
- 6) заттарға немесе суреттерге қатысты табличкаларды іріктеп, сәйкестендіру, оқу (танып оқу);
- 7) қима әріптерден балалардың аттарын құрастырып жазу;
- 8) үлгі бойынша қима әріптерден сөздер құрастыру;
- 9) кестеде берілген сөздерді таңдап суретке сәйкестендіріп құрау;
- 10) 2-3 қатардағы дауыстылардан бірізділікпен дауысты дыбыстарды атау білігі;
- 11) қолды жазуға дайындауға арналған жаттығулар;
- 12) өз бетінше фразалар мен сөздерді ауызша-дактильді формада айту.

51. Күтілетін нәтижелер:

- 1) сөздің дыбыстық құрылымын талдайды;
- 2) тиісті 2-3 кестеден көрсету арқылы өтініш, тілектері, хабарлама, сұрақтары туралы (шамамен) ауызша жеткізеді;
- 3) әртүрлі тақырыптық топтамалардан заттардың атын танып оқиды, іс-әрекетке, суретке қатысты сұрақтар;
- 4) заттарды атауларына байланысты топтайды (жалпылау);
- 5) қазақ әліппііндегі әріптерді таныйды;
- 6) табличкалар мен сұрақтардың көмегімен заттарды немесе суреттерді суреттейді;
- 7) қойылған сұраққа жауап береді;
- 8) тапсырманы айтып жеткізеді;
- 9) ауада, тақтаға, қағазға баспа әріптермен балалардың аттарын жазады;
- 10) айналасындағылардың артикуляциясына, мимикасына и пантомимикасына еліктейді;

11) ашық райда етістіктерді енгізе отырып, жекеше, көпше түрде қолдана білуді түсінеді;

12) жекеше және көпше түрдегі зат есімдердің мағынасын түсінеді;

13) есімдік, шылау, заттардың сапасын, қасиеттерін білдіретін сөздерді, іс-әрекеттерді түсініп, қолданады;

14) ауызша белгілері бойынша 2-3 сөзден тұратын сөз тікестері мен фразаларды түсініп айтады;

15) қима әріптерден сөздерді құрастырып жазады;

16) тұрмыстық іс-әрекеттерді шынайы, эмоционалды көркемдеп айтады;

17) сұрақтардың көмегімен сөйлемшелер құрастырады;

18) кестеден 100 сөзге дейін (зат есім, етістік, сын есім, үстеу, сан есім), 20-25 тапсырма, сұрақ, хабарламаны таниды;

19) ауызша белгілері немесе кестелер бойынша заттар мен бейнелерді таниды.

5 - параграф. Есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту

52. Сөздік екпінді бөлу үшін әр түрлі жаттығулар өткізіледі, оны орындау барысында балалар буындарды айта отырып, шапалақ ұрады, ритмді қағады, дирижерлік етеді.

53. Есту қабілетінің елеулі төмендеуі бар балалардың ауызша сөйлеу тілі бір саздылығымен, ырғақсыздығымен ерекшеленеді, сондықтан оқудың екінші жылында сөйлеу тілінің ырғақ қатарымен жұмысты ең алдымен табиғи, сондай-ақ арнайы ұйымдастырылған жағдайды пайдалана отырып, еліктеу негізінде мақсатты түрде басталады.

6 - параграф. 1 - жартыжылдық

54. Тілдік емес дыбыстау:

1) екі буынды ырғақтарды дәл айту;

2) есту және естіп-көру негізінде 3-4 дыбыстаулардың санын анықтау;

3) есту арқылы таңдау бойынша музыкалық ойыншықтардың дыбыстауларын ажырату;

4) есту арқылы дыбысталу темпін ажырату;

5) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес дыбыстауға деген реакциясы (жалаң құлаққа);

6) баланың немесе педагогтің дауыспен, қимыл — қозғалысымен нені бейнелеп, көрсеткенін табу.

55. Тілдік дыбыстау:

1) дыбыс қатарынан дауысты дыбыстарды бөлу;

- 2) дыбыс қатарынан дауыссыз дыбыстарды бөлу;
 - 3) есту арқылы тапсырмалар мен нұсқауларды орындау;
 - 4) есту арқылы толық сөздерді тану;
 - 5) есту арқылы сөз тіркестерін тану;
 - 6) есту арқылы дыбысқа еліктеулерді, былдыр сөздерді тану;
 - 7) карама-қарсылық принципі бойынша дауысты дыбыстарды ажырату;
 - 8) артикуляциялануы бойынша ұқсас дауысты дыбыстарды ажырату;
 - 9) есту арқылы дыбысқа еліктеулерді, былдыр және толық сөздерді айыру (2-3 таңдау бойынша);
 - 10) есту арқылы 2 таңдау бойынша қысқа сөз тіркестерін табу;
 - 11) ашық буында артикуляциялануы бойынша ерекшеленетін дауыссыз дыбыстарды ажырату;
 - 12) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік сигналға деген реакциясы (жалаң құлаққа);
 - 13) буынды бірқатардан бір буынды бөлу.
56. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:
- 1) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
 - 2) буындар мен сөздер материалында дауыссыз дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
 - 3) дыбыстарды, буындарды және қысқа сөздерді артикуляциялау және қимыл-қоғалыспен қайталау;
 - 4) буын, сөз, (сөздің бөлшегі) ұғымдарын меңгеру және осы түсініктерді пайдалану білігі;
 - 5) әр түрлі темпен, түрлі қимылдардың сүйемелдеуімен буындарды айту.
 - 6) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды айыру (дифференциациялау);
 - 7) еліктеу арқылы дауыс биіктігін өзгерту;
 - 8) эмоциялық жай-күйлерді, адамдарға тән мінездерді, жануарлардың қылықтарын ұқсатырып көрсету;
 - 9) әр түрлі сезімдерді тек дауыспен емес, ым-ишаратпен, дене қимылымен, табиғи ым-ишаралармен көрсету;
 - 10) еліктеу арқылы қалыпты, жоғары, төмен дауыс биіктігімен дауысты дыбыстар мен буындарды айту;
 - 11) І концентр бойынша дауысты, дауыссыз дыбыстарды айту;
 - 12) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен айту темпін өзгертіп қалыпты, тез және баяу қарқынмен буындарды айту;
 - 13) екі сөзден тұратын сөз тіркестерін айту;
 - 14) фонетикалық ырғақтықтың көмегімен буындарды бірге қосып айту;
 - 15) сөздік екпінді сақтау;
 - 16) көру арқылы екі, үшбуынды ашық буындардан тұратын сөздерге ырғақтық сипаттама беру білігі;
 - 17) берілген дыбысқа сөздер таңдау білігі.

57. Күтілетін нәтижелер:

- 1) екі буынды ырғақтарды дәл айтады;
- 2) әртүрлі темпен, түрлі қимылдардың сүйемелдеуімен буындарды айтады;
- 3) сөздегі екпінді буынды сақтап айтады;
- 4) есту және естіп-көру арқылы тапсырмалар мен нұсқауларды орындайды;
- 5) дауыс биіктігін өзгертеді;
- 6) эмоционалдық жай-күйлерді, адамдарға тән мінездерді, жануарлардың қылықтарын ұқсатып көрсетеді;
- 7) әртүрлі сезімдерді көрсетеді;
- 8) қоршаған ортағы дыбыстарды таниды;
- 9) алаң құлақпен);
- 10) есту арқылы толық сөздерді, сөз тіркестерін таниды;
- 11) есту және естіп-көру негізінде шамамен 3 дыбыстаудың санын анықтайды;
- 12) бір дем шығаруда 2-3 толық сөздерден тұратын сөз тіркестерін айтады;
- 13) есту арқылы дыбысқа еліктеулерді, былдыр және толық сөздерді ажыратады (2-3 таңдау бойынша);
- 14) есту арқылы 3-4-тен таңдау бойынша музыкалық ойыншықтардың дыбысталуын ажыратады (дыбыс күшейткіш құралмен және жалаң құлақпен);
- 15) есту арқылы 2-ден таңдау бойынша қысқа сөз тіркестерін ажыратады (дыбыс күшейткіш құралмен және жалаң құлақпен);
- 16) есту арқылы дыбысталу темпін ажыратады (дыбыс күшейткіш құралмен және жалаң құлақпен);
- 17) баланың немесе педагогтің дауыспен, қимыл – қозғалысымен нені бейнелеп, көрсеткенін табады.

7 - параграф. 2 - жартыжылдық

58. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) дыбыстаудың сипатын айтады;
- 2) есту және естіп-көру негізінде 4 дыбыстаулардың санын анықтау;
- 3) жануарлардың дауыстарын ажырату;
- 4) есту арқылы 4-тен таңдау бойынша музыкалық ойыншықтардың дыбыстауларын ажырату;
- 5) әртүрлі дыбыстаулардың сипатын ажырату (темпі, биіктігі, ұзақтығы, күші, саны);
- 6) таныс әндерді тану.

59. Тілдік дыбыстау:

- 1) есту арқылы тапсырмалар мен нұсқауларды орындау;

- 2) есту арқылы қысқа сөз тіркестерін тану;
 - 3) есту арқылы толық сөздер мен сөз тіркестерін тану;
 - 4) ересектер мен балалардың дауыстарын тану;
 - 5) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік материалды тану, ажырату (дыбыс күшейткіш құралмен және жалаң құлақпен);
 - 6) есту арқылы 2-ден таңдау бойынша қысқа сөз тіркестерін ажырату;
 - 7) буынды бірқатардан бір буынды бөлу.
60. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:
- 1) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
 - 2) буындар мен сөздер материалында дауыссыз дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
 - 3) жағдаятты, дауысты дыбыстар, қарапайым буындармен қоса дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсету;
 - 4) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды айыру (дифференциациялау);
 - 5) 4-тен кем емес дауысты дыбыстарды айту;
 - 6) 7-ден кем емес дауыссыз дыбыстарды айту;
 - 7) сөздерді айту (толық, жақын және толық емес);
 - 8) сөйлеудегі тыныс алуды және ұзақ ауызбен дем шығаруды бақылау;
 - 9) сөздік екпінді сақтау;
 - 10) көру арқылы бірбуынды сөздерге ырғақтық сипаттама беру білігі.
61. Күтілетін нәтижелер:
- 1) дыбыстаудың сипатын айтады;
 - 2) есту арқылы нұсқаулар мен тапсырмаларды орындайды;
 - 3) жағдаятты дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсетеді;
 - 4) есту арқылы толық сөздерді, сөз тіркестерін қысқа сөйлемшелерді ажыратады;
 - 5) есту және естіп-көру негізінде 4 дыбыстаулардың санын анықтайды;
 - 6) кемінде 4 дауысты, 7 дауыссыз дыбыстарды айтады;
 - 7) сөздерді толық, жақын айтады;
 - 8) ересектердің, балалардың, жануарлардың дауыстарын ажыратады;
 - 9) тұрақты ара қашықтығы арттырылған тілдік дыбыстауларға реакция білдіреді;
 - 10) есту арқылы таңдау бойынша 4-тен музыкалық ойыншықтардың дыбысталуын ажыратады;
 - 11) есту арқылы 2-ден таңдау бойынша қысқа сөз тіркестерін айтады;
 - 12) әртүрлі дыбыстаулардың сипатын ажыратады (қарқыны/темпі, биіктігі, ұзақтығы, күші, саны);
 - 13) сөздегі екпінді сақтап айтады;
 - 14) таныс әндерді таниды.

4 - тарау.Ортаңғы топ (4-5 жастағы балалар)

1 - параграф. «Коммуникация» білім беру саласы

62. «Коммуникация» білім беру саласының базалық мазмұны – тіл дамыту, есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту арнайы түзеу оқу қызметінде іске асырылады.

2 - параграф. Тіл дамыту

63. Оқытудың 3-жылында балаларды: кітапта, тақтада, қағазда, кестеде баспа әріптермен жазылған сөздерді дактилді талдап оқуға;меңгерілген тілдік материалдың дыбыстық-әріптік белгілерінің құрамынбекіту үшін ауызша-дактилдеп айтуға;ауызша сөйлеу тілін қолдануғаүйретеді.

64. Нашар еститін балаларға арналған топтарда сөйлеу тілінің дактилді түрі талдап оқуды меңгеру процесіндегі сөздің дыбыстық-әріптік құрамын нақтылау үшін,көмекші құрал ретінде пайдаланылады.

65. Тақырыптық топтамалар бойынша сөздік іс-қимыл, қасиеттері, сапа, кеңістікте орналасқан заттардың атауларының санын ұлғайту есебінен кеңейеді (сын есім, үстеу, етістіктің түрлері). Сөздіктің көлемін ұлғайту жекелеген іс-әрекеттерді нақтылау, талдау есебінен жүргізіледі.

3 - параграф. 1 - жартыжылдық

66. Қатынас:

- 1) әңгімелесушіні мұқият тыңдайды;
- 2) сөйлеу этикетінің ережелерінбіледі;
- 3) бейтаныс адамдармен сөйлесу;
- 4) бейтаныс еститін балалармен тілдесу;
- 5) заттарды, суреттерді, топтағы құрдастарымен болған оқиғаларды талқылау (табличкалар, педагогтың көмегімен);
- 6) дербес сәлемдесу және әр түрлі жағдайларда қоштасу;
- 7) әңгіме барысында кезектілік сақтау немесе сөйлеу үшін төзімділік танытып, өз кезегін күту;
- 8) ауызша немесе ауызша-дактилді формада жасаған әрекеті туралы хабарлау;
- 9) ауызша сөйлеу тілі арқылы қатынасқа түсуге тырысады;
- 10) ойын жағдайын «сөйлету» білігі және осы негізде сөйлеу тілінің коммуникативтік қызметін дамыту;

11) сұрақтарға қысқаша және толық жауап беруді білу, сұрақтар қою, диалог жүргізу, бір-бірін соңына дейін тыңдау;

12) танысу-әңгімеге қатысу.

67. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

1) үлгі бойынша етістіктерді қолданып бейнелік, заттық әрекеттерді орындау;

2) ауызша нұсқау бойынша бейнелік, заттық әрекеттерді (бұйрық райда) орындау;

3) тапсырмаларды орындау;

4) заттарды, суреттерді атауы, дыбысталуы бойынша топтастыру;

5) ауызша немесе ауызша-дактилді формадасұрақтарға жауап беру;

6) жалпылама сөздердің мағынасын түсінеді;

7) етістіктерді қарама-қарсы мәні бойынша ажырату;

8) сын есімдерді, қарама-қарсы мәні бойынша ажырату;

9) 3-4 сөзден тұратын сөйлемшелердің мәнін түсіну;

10) сұраулы, мақұлданған, лепті интонацияларды түсіну, ажырату;

11) мәтіндегі себеп-салдарлық байланыстарды түсіну, сұрақтарға жауап беру;

12) етістіктің осы және өткен шақтағы мәндерін ажырату;

13) сөздердің жекеше, көпше түрдегі мәндерін ажырату;

14) ертегілер, әңгімелер, өлеңдер тыңдау;

15) етістіктің жекеше, көпше түрін осы және өткен шақта зат есіммен үйлестіру;

16) жіктеу есімдігін түсіну;

17) тәуелдеу есімдігін түсіну;

18) тәуелдеу есімдіктерді түсіну;

19) септеу сұрақтарын түсіну.

68. Айтылым:

1) жалпы топтан берілген заттар мен олардың суреттерін тауып айтылған орынға орналастыру;

2) жалпылама қолданылатын сөйлеу түрлерінде қарапайым сөздерді және дыбыстық еліктеулерді алмастыру;

3) қысқа мәтінді, өлең шумақтарын жатқа оқу;

4) жіктеу және тәуелдеу есімдігін қолдану;

5) енжар сөздік қорынан заттың атын, іс-әрекетін білдіретін жаңа сөздерді қолдану;

6) тәуелдеу есімдігін қолдану;

7) сөйлемнің әртүрлі типтерін қолдану;

8) тілдік қатынаста өз қалауын білдіру үшін ауызша, ауызша-дактилді, жазбаша сөйлеу тілін қолдану (сұрақтар, түрткі салу, хабарлама, келіспеу);

9) іс-әрекетін, қасиеттері мен сапасын, есімдерін, септеуліктерін, санын білдіретін таныс заттарды атау;

10) заттардың атын оларға кестеде жазылған сөздер мен қысқа фразаларды қою арқылы атау;

11) бірнеше сөйлемді біріктіріп, қысқа әңгіме құрау;

12) сұрақтар бойынша заттар мен суреттерді ересектердің көмегімен суреттеу;

13) заттар мен суреттегі заттардың бейнесін, іс - қимылды суреттеу;

14) сюжетті суреттерді сипаттау;

15) сөйлеуде жеке сөздерге бөлмей толық фразаларды қолданып жауап беру (сұрақ-жауап);

16) тапсырманы орындау туралы есеп беру;

17) таныс заттар мен суреттерге кестені сәйкестендіріп шамалап айту;

18) сөздерді, фразаларды байланыстырып, біріктіріп сөздерді бейнелі көрсетіп шамалап айту;

19) үйде, серуенде, топтағы жағдаяттар туралы әңгімелеу (3-4 сөйлем);

20) тұрмыстық іс-әрекеттерді шынайы, эмоционалды көркемдеп айту (хабарлама, сұрақтар, түрткі салу);

21) суреттер, сұрақтар, іс-әрекеттер бойынша көмекші сөздер (жанында, қасында, астында, үстінде) көмегімен жалаң және жайылма сөйлем құрау;

22) сөйлеуде жалпылама сөздерді қолдану;

23) етістікті ашық райда осы және өткен шақта қолдану;

24) зат есімді жекеше, көпше түрде қолдану.

69. Оқылым және жазылым:

1) фразаларды, сөз тіркестерін, сөздерді талдап (дактилдеп) оқу (кестеде жазылған сөздер);

2) қысқа әңгімелерді драмалау (3-4 сөйлеммен);

3) сөздерді дыбыстық талдау-жинақтау;

4) берілген мәтінге байланысты сұрақтарға жауап беру;

5) өзі туралы мәліметтерді баспа әріптермен жазу;

6) оқылған мәтінге қатысты суреттерді таңдау (3-4 сөйлем);

7) өз бетінше қысқа сөздерді талдап (дактилдеп) оқу;

8) заттық немесе ілеспе суреттерге қарап 2-3 сөйлемнен тұратын мәтін құрау және оқу (кестенің көмегімен берілген сұрақтар бойынша);

9) ілеспе суреттер бойынша (3-4 сөйлем) әңгіме құрау (таныс сөздер беріледі);

10) қима әріптерден сөздер құрастыру;

11) кітаптағы жазылған суреттерге қарап білетін 2-4 сөздерді, фразаларды тану;

12) кітаптан мәтін оқу, оқыған мәтінді драмалау, суреттерді таңдау (3-4 сөйлем).

70. Күтілетін нәтижелер:

1) бейтаныс ересек адамдармен, балалармен сөйлеседі;

2) мәтіндегі себеп-салдарлық байланыстарды бөліп көрсетеді, сұрақтарға жауап береді;

- 3) тапсырманы орындайды, есеп береді;
- 4) үлкендердің көмегімен қысқа әңгімелерді драмалайды (3-4 сөйлеммен);
- 5) іс-әрекетін, қасиеттері мен сапасын, есімдерін, септеуліктерін, санын білдіретін таныс заттарды атайды;
- 6) топтағы құрдастарымен болған оқиғаларды талқылайды;
- 7) сұрақтар бойынша заттар мен суреттерді ересектердің көмегімен сөз тізбесімен суреттейді;
- 8) сөйлеуде жеке сөздерге бөлмей толық фразаларды қолданып жауап береді;
- 9) өзі туралы мәліметтерді баспа әріптермен жазады;
- 10) оқылған мәтінге қатысты суреттерді таңдайды;
- 11) жалпылама сөздердің, 3-4 сөзден тұратын фразалардың мағынасын түсінеді;
- 12) сұраулы, мақұлданған, лепті интонацияларды ажыратады;
- 13) үйде, серуенде, топтағы жағдаяттар туралы әңгімелейді;
- 14) өз бетінше қысқа сөздерді талдап (дактилдеп) оқиды;
- 15) дербес сәлемдеседі, қоштасады;
- 16) ертегі, өлең, әңгімелерді тыңдайды;
- 17) ауызша немесе дактилді формада жасаған әрекеті туралы хабарлайды;
- 18) суретке қима әріптерден сөздер құрастырады;
- 19) заттық немесе ілеспе (сюжетті) суреттерге қарап 2-3 сөйлемнен тұратын мәтін құрайды;
- 20) сөйлеуде жалпылама сөздерді қолданады;
- 21) етістікті ашық райда осы және өткен шақта қолданады;
- 22) зат есімді жекеше, көпше түрде қолданады;
- 23) танысу-әңгімеге қатысады;
- 24) қысқа мәтіндерді талдап (дактилдеп) оқиды.

4 - параграф. 2 - жартыжылдық

71. Қатынас:

- 1) екі құрамдас тапсырмаларды орындау (бұйрық райда етістіктерді енгізе отырып);
- 2) ауызша, ауызша-дактилді, жазбаша сөйлеу түрлерін түрлі коммуникативтік қажеттілік үшін қолдану (сұрақтар, түрткі салу, хабарлама, теріске шығару);
- 3) бір-біріне тапсырма беру;
- 4) өзі туралы әңгімелеу;
- 5) сұрақ қою біліктілігі;
- 6) ойын жағдайын «сөйлету» білігі және осы негізде сөйлеу тілінің коммуникативтік қызметін дамыту.

72. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

- 1) мазмұны бойынша қысқа әңгімелерді, өлеңдерді қабылдау;
- 2) жекеше және көпше түрдегі сөздердің мағынасын түсіну;
- 3) мазмұны бойынша қысқа әңгімелерді, өлеңдерді түсіну;
- 4) заттардың тәуелді тиістілігіне байланысты түсіну;
- 5) кішірейту, еркелету сөздерінің мәнін түсіну;
- 6) жеке-жеке сөздерге бөлмей толық сөйлемшелерді түсіну;
- 7) кеңістіктік қатынастарды білдіретін үстеу және септеуліктерді түсіну;
- 8) жекеше және көпше түрдегі зат есімдерді ажырату;
- 9) өз бетінше оқиғалар, жаңалықтар туралы хабарлау;
- 10) 3-4 сөйлемшеден тұратын байланыстырып әңгімелеуді естіп-көріп қабылдау (суреттерге сүйеніп, сөздерді таңдау бойынша дактилдеу);
- 11) шығарма кейіпкелерімен бірге әсерлену, олардың әрекеттеріне қатынасын білдіру;
- 12) заттарды сипаттау бойынша тану (2-4 сөйлем).

73. Айтылым:

- 1) зат есімнің көпше түрін қолдану;
- 2) сөзжасамның кейбір тәсілдерін қолдану;
- 3) енжар сөздік қорынан заттың атын, іс әрекетін, құрамын, сапасын, санын, есімін, орнын білдіретін жаңа сөздерді қолдану;
- 4) сөйлемнің әртүрлі типтерін қолдану;
- 5) тілдік жаттығуларды, дидактикалық ойындарды өткізу барысында тілдік қатынаста өз қалауын білдіру үшін (сұрақтар, түрткі салу, хабарлама, келіспеу) ауызша, ауызша-дактилді, жазбаша сөйлеу тілін қолдану;
- 6) заттардың атын атау және олардың бейнесін сипаттау, кестемен сәйкестендіру;
- 7) сюжетті суреттерді 2-3 сөз тізбегімен сипаттау;
- 8) сұрақтарға 2-3 сөзден тұратын сөз тізбегімен жауап беру;
- 9) тәжірибеде сөзді өзгерту, сөзжасам, сөйлем құрау үлгілерімен танысу;
- 10) заттарды, суреттерді толық сипаттау;
- 11) өз бетімен сұрақ қою;
- 12) белгілі тақырыпта әңгімелесу барысында қолдау білігі (2-3 тақырыпқа байланысты сұрақтар);
- 13) зат есім мен етістікті, зат есім мен сын есімді жалғау арқылы тіркестендіру;
- 14) сұраулы сөйлемдерді әңгімелесу барысында қолдану;
- 15) сыпайы сөздерді қолдану;
- 16) сөйлемнің құрылымына мән бермей 1, 2, 3 жақтағы зат есімдерді атау септігінен басқа септіктерде қолдану.

74. Оқылым / жазылым:

- 1) кітаптан таныс сөздерді, фразаларды талдап оқу;
- 2) ересектердің өлең, әңгіме оқығанына, ертегі айтқанына, кітаптан көрсеткеніне қызығушылық таныту;

- 3) ата-анасының, балалардың аты жөнін баспа әріптермен жазу;
- 4) бір тақырыптық топтамадан заттардың атын жазу. (5-6 сөз);
- 5) өзі туралы мәліметтерді баспа әріптермен жазу (жасы, тегі, аты, мекен-жайы);
- 6) ілеспе суреттерге қарап сөйлемдерді (3-4 сөйлем) іріктеу (кестенің көмегімен);
- 7) қима әріптерден балалардың аттарын құрастырып жазу;
- 8) үйде, серуенде, топтағы жағдаяттарға байланысты қысқа әңгімелер құрастыру (3-4 сөйлем);
- 9) тікелей буындарды дауысты әріпке бағыттап түрлі түсті фишкалардан, әріптерден тізбектеп біріктіріп оқу;
- 10) қысқа әңгіме оқу (танып оқу);
- 11) кітаптан мәтін оқу, оқыған мәтінді драмалау, суреттерді таңдау (мәтін мөлшері 3-4 сөйлем).

75. Күтілетін нәтижелер:

- 1) екі құрамдас тапсырмаларды орындайды;
- 2) өз бетімен сұрақ қояды;
- 3) ересектердің оқығанын тыңдайды, кітапқа қызығушылық танытады;
- 4) зат есімнің көпше түрін сын есіммен қиыстырып қолданады;
- 5) сөйлеу түрлерін түрлі коммуникативтік қажеттілік үшін қолданады;
- 6) сюжетті суреттерді 2-3 сөз тізбегімен сипаттайды;
- 7) сұрақтарға 2-3 сөзден тұратын сөз тізбегімен жауап береді;
- 8) тапсырманы үшінші жаққа жеткізеді;
- 9) 3-4 ілеспе суреттерге сөйлемшелерді таңдайды (кесте);
- 10) берілген тақырыптағы әңгімені сұрақ-жауап түрінде жалғастырады;
- 11) қысқа өлең, әңгімелерде не туралы айтылатынын түсінеді;
- 12) өзі туралы әңгімелейді;
- 13) мәтінге қатысты суреттер таңдайды, өзі салады;
- 14) өз бетінше жағдайды, жаңалықтарды ақпараттандырады, хабарлайды;
- 15) қима әріптерден балалардың аты-жөнін, тегін, өзінің мекен-жайын, таныс заттардың аттарын құрастырып жазады;
- 16) шығарма кейіпкерлерімен бірге әсерленеді, олардың әрекеттеріне қатынасын білдіреді;
- 17) үйде, серуенде, топтағы жағдаяттарға байланысты қысқа әңгімелер құрастырады (3-4 сөйлем);
- 18) заттарды сипаттау бойынша таниды (2-4 сөйлем);
- 19) өз бетінше оқиға желісін суреттейді, оқығаны бойынша сахыналық қойылымдарға қатысады;
- 20) қысқа әңгіме оқиды (аналитикалық оқу).

5 - параграф. Есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту

76. Бір жыл бойы балалар дыбыс күшейткіш жеке есту аппараттарын өз бетімен киіп, шешуді, олары қосып, өшіруді, жұмыс істейтін, істемейтінін тексеруді үйренеді; аппараттарындағы дыбыс реттегіштерін орнатуды; кохлеарлы имплантпен қолдануды үйренеді; есту аппараттары мен кохлеарлы импланттардың нашар естіліп тұрғандығы туралы хабарлайды.

77. Оқудың үшінші жылында ауызша сөйлеу дағдысын қалыптастыру; сөздің дыбыстық-буындық құрылымын сақтап айту жұмыстары жалғасады; Балаларға сөздерді дәлме-дәл немесе шамалап айту ұсынылады. Балалар 2-4 таныс сөзден құралған сөзді тіркестіреді.

6 - параграф. 1 - жартыжылдық

78. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) есту арқылы дыбыс бағытын анықтау;
- 2) есту және естіп-көру негізінде 5-тен дыбыстаулардың санын анықтау;
- 3) есту және естіп-көру арқылы үш буынды ырғақтарды дәл айту;
- 4) жануарлардың дауыстарын ажырату (4-тен таңдау бойынша);
- 5) есту арқылы үш буынды ырғақтарды тану, дәл айту;
- 6) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес дыбыстауға деген реакциясы (жалаң құлақпен).

79. Тілдік дыбыстау:

- 1) естіп-көру және есту арқылы екі буынды нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындау;
- 2) есту арқылы сабақты, тұрмыс жағдайын ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды тану;
- 3) есту арқылы үш буынды ырғақтарды дәл айту;
- 4) есту арқылы сабақты, тұрмыс жағдайын ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажырату;
- 5) ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік дыбыстауға деген реакциясы (жалаң құлақпен);
- 6) топтағы балалардың дауыстарын тану;
- 7) екпіні, дауыс ырғағы өзгертілген буындардың тізбегін есте сақтау, айту білігі;
- 8) еркін ойын және сөйлеу әрекетінде есту арқылы дыбыс, буын, сөз, сөйлемдегі артикуляциялануы бойынша ұқсас дауыссыз дыбыстарды ажырату.

80. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

- 1) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 2) буындар мен сөздер материалында дауыссыз дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 3) сөздердің дыбыстық-буындық құрамын бұзбай айту;

4) жағдаятты, былдыр, толық сөздермен қоса дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсету;

5) буындар мен сөздер материалында дауыссыз дыбыстарды айыру (дифференциациялау);

6) дауыс биіктігін өзгерту: ақырын, қатты, қаттырақ;

7) қалыпты биіктіктегі дауысты қолдану;

8) өз дауысының күші мен биіктігін бақылау, қадағалау;

9) сөздермен сөз тіркестерін қалыпты, жоғары, төмен биіктіктегі дауыспен айту;

10) қалыпты, жылдам, баяу темппен әртүрлі дауысты, дауыссыз дыбыстармен буындарды айту;

11) тілдік материалды бірге, айқын екпінмен, артық дыбыссыз, бір қарқынмен, шынайы дыбыстауға жақын айту;

12) 1 - концентр бойынша дауысты, дауыссыз дыбыстарды айту;

13) сөздер мен қысқа сөз тіркестерін қалыпты, баяу, жылдам темппен айту;

14) әртүрлі буындық күрделі сөздерді айту;

15) буындарды біртіндеп жылдамдатып, баяулатып айту;

16) таныс 2-4 сөздің ішінен сөз тіркестерін біріктіріп айту;

17) сөзделогикалық екпінді сақтау;

18) сөйлеуде қалыпты қарқынды сақтау (еліктеу арқылы);

19) жаттығулар, өлеңдер, күлдіргі әңгімеде ересектердің сөздерін, сөз тіркестерін сөйлемдерін аяқтау біледі;

20) екі буынды ашық буындардан тұратын сөздерді бөлу;

21) көру арқылы екі буыннан тұратын сөздердегі дауыссыз дыбыстарға дыбыстық толықтырулар мен ырғақтық сипаттама беру білігі.

81. Күтілетін нәтижелер:

1) сөздердің дыбыстық-буындық құрамын бұзбай айтады;

2) естіп-көру және есту арқылы екібунды нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындайды;

3) жағдаятты, былдыр, толық сөздермен қоса дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсетеді;

4) дауыстың күші, қарқыны, биіктігін өзгертеді;

5) есту арқылы сабақ, балалардың тұрмыс жағдайын ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды таниды;

6) есту арқылы 5 дыбыстаулардың санын, дыбыс бағытын анықтайды;

7) қалыпты, жылдам, баяу қарқынмен сөздерді толық, жақын айтады;

8) есту арқылы сабақты, тұрмыс жағдайын ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажыратады;

9) жануарлардың дауыстарын ажыратады (4-тен таңдау бойынша);

10) есту арқылы үш буынды ырғақты таниды;

11) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік сигналға деген реакциясын білдіреді (жалаң құлаққа);

- 12) сөйлемшедегі логикалық екіпінді сақтайды;
- 13) топтағы балалардың дауыстарын таниды.

7 - параграф. 2 - жартыжылдық

82. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) есту арқылы 5-6 дыбыстаулардың санын анықтау;
- 2) есту арқылы қоршаған орта дыбыстарын, тұрмыстық шуларды тану;
- 3) есту арқылы вальс, марш, польканы тану;
- 4) есту арқылы бірге және үзік-үзік дыбысталуларды тану;
- 5) дыбыс бағытын анықтау (алдынан – артынан – оң жақта – сол жақта).

83. Тілдік дыбыстау:

- 1) сөйлеу тіліне деген белсенді ырықты зейін;
- 2) есту арқылы үш буынды ырғақтарды ажырату;
- 3) есту арқылы дыбыс бағытын анықтау (оң жақта – сол жақта);
- 4) сабақты ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды тану;
- 5) дыбыс бағытын анықтау (алдынан – артынан – оң жақта – сол жақта).

84. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

- 1) буындар мен сөздер материалында дауысты дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 2) буындар мен сөздер материалында дауыссыз дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 3) айта алмайтын ырғақты дәл айту;
- 4) жағдаятты, толық сөздер мен сөз тіркестерімен қоса дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсету;
- 5) буындар мен сөздер материалында дауысты, дауыссыз дыбыстарды айыру (дифференциациялау);
- 6) сөйлеу тіл ырғақтылығы мен интонациясын, дауыс модуляциясын бақылау;
- 7) ырғақ бойынша сөздерді таңдау;
- 8) дауысты дыбыстарды немесе буындарды айтуда дауысты бірте-бірте күшейту не азайту;
- 9) өтініш, шаттық, ауырсыну, айыптау, түрткі салу, сұрақ қою ырғағымен дауысты дыбыстарды айту;
- 10) 14-ден кем емес дауыссыз дыбыстарды айту;
- 11) 8-тен кем емес дауысты дыбыстарды айту;
- 12) сөздерді айту (бірге, екпінді қойып, қалыпты қарқынмен, толық, шамалап);
- 13) сөзде логикалық екпінді бөліп көрсету;
- 14) суреттегі бейнеленген жағдайды эмоционалды бағалау.

85. Күтілетін нәтижелер:

- 1) қайталанатын ырғақты дәл айтады;

- 2) жағдаятты, толық сөздер мен сөз тіркестерімен қоса дене қимылымен, мимикамен, табиғи ым-ишаралармен көрсетеді;
- 3) есту арқылы (2-3) балаларға таныс тақпақтар мен өлеңдерді таниды;
- 4) басқа сабақтардың тілдік материалдарын таниды;
- 5) есту арқылы дыбыс бағытын анықтайды (алдынан – артынан – оң жақта – сол жақта);
- 6) ырғақ бойынша сөздерді таниды;
- 7) өтініш, шаттық, ауырсыну, айыптау, түрткі салу, сұрақ қою ырғағымен айтып жеткізеді;
- 8) кемінде 14 дауыссыз, кемінде 8 дауысты дыбыстарды айтады;
- 9) сөздерді екпінді қойып, қалыпты қарқынмен, толық, шамалап бірге айтады;
- 10) есту арқылы қоршаған орта дыбыстарын, тұрмыстық шуларды таниды, ажыратады;
- 11) есту арқылы 5-6 дыбыстаулардың санын анықтайды;
- 12) есту арқылы вальс, марш, польканы ажыратады;
- 13) есту арқылы бірге және үзік-үзік дыбысталуларды ажыратады;
- 14) есту арқылы үш буынды ырғақтарды ажыратады;
- 15) кемінде 8 дауысты, кемінде 14 дауыссыз дыбыстарды айтады;
- 16) сөйлемшеден логикалық екпінді бөліп көрсетеді.

5 - тарау. Ересектер тобы (5-6 жастағы балалар)

1 - параграф. «Коммуникация» білім беру саласы

86. «Коммуникация» білім беру саласының базалық мазмұны – тіл дамыту, есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту арнайы түзеу оқу қызметінде іске асырылады.

2 - параграф. Тіл дамыту

87. Ересектер тобында сөйлеу тілін қалыптастыру жұмыстары, олардың қызмет атқару жағдайына сәйкес түрлі формада жүргізіледі. Оқытудың барлық жылдарында дактилология қосалқы, көмекші құрал ретінде қолданылады (саналы сөйлеу, жазу, оқуды игеру үшін).

88. Тақырыптық топтамалар бойынша сөздік іс-қимыл, қасиеттері, сапа, кеңістікте орналасқан заттардың атауларының санын ұлғайту есебінен кеңейеді (сын есім, үстеу, етістіктің түрлері).

3 - параграф. 1 - жартыжылдық

89. Қатынас:

- 1) тапсырмаға, оқиғаға, ойынға деген қатынасын білдіру;
- 2) сөйлеуде сұраулы, бұйрық сөйлемдерді қатынас міндеттерімен сәйкес қолдану;
- 3) өзі, өзінің отбасы, мүдделері, тілектері туралы ақпарат алмасу;
- 4) ақпаратты нақтылауға бағытталған сұрақтарға жауап беру;
- 5) балалар жасаған бұйымдарды, тапсырмаларды орындауды бағалау;
- 6) жағдайға байланысты сөйлеу этикет ережелерін сақтау;
- 7) болғаніс-әрекет, оқиға. туралы хабарлау.

90. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

- 1) бөлшектелген тапсырмаларды орындау;
- 2) екі-үш құрамды тапсырмаларды жеткізу, орындау;
- 3) жұмбақтарды шешу;
- 4) антонимдердің, септеуліктердің мәнін түсіну;
- 5) «дыбыс», «әріп», «сөз», «буын» сөздерінің мәнін түсіну;
- 6) синонимдердің мәнін түсіну, сөздерді алмастыру;
- 7) балалардың айналасында орын алып жатқан жағдайды түсініп, бағалау;
- 8) зат есімнің көпше, жекеше түрде септік жалғауларының барыс, табыс, жатыс, шығыс, көмектес септігінде мәнін түсіну;
- 9) қалжың сөйлеуді түсіну;
- 10) өтінішті қайталау, түсіндіру, негіздеу;
- 11) сөздердің мағыналық реңкін ажырату;
- 12) жіктеу есімдігінің септіктерін тану;
- 13) заттарды танып, сипаттау.

91. Айтылым:

- 1) топтағы балалар алдында хабарлама жасау;
- 2) өлеңді мәнерлеп оқу;
- 3) зат есімді септеу;
- 4) сөйлеуде жалпылама сөздерді қолдану; сөйлеуде жеке сөздерге бөлмей толық фразаларды қолдану;
- 5) сөзжасам тәсілдерінің кейбірін қолдану;
- 6) сезімді білдіретін сөздерді қолдану;
- 7) өткен шақта етістіктің жекеше, көпше түрлерін қолдану;
- 8) қысқа және толық жауаптар;
- 9) заттардың бөліктерін, жануарлардың дене мүшелерін атау;
- 10) қосымшаларды жалғау арқылы сөзжасау;
- 11) ойын барысында фильм, мультфильм, ертегі кейіпкерлерінің бейнесін көрсету, шығарманың атын айту;
- 12) есімдіктерді дұрыс қолдану (мен, маған, менде);
- 13) сөзді өзгерту (түрлендіру), сөзжасам, сөйлем жиілік моделдерімен тәжірибе жүзінде танысу;

- 14) фразаны толықтыруды ойластыру;
 - 15) өз бетінше сөйлеу барысында қажетті жағдайға қатысты пікір айту түрлерін қолдану (сұрақтар, түрткі салу, хабарлама, келіспеу);
 - 16) атау септікте зат есімнің жекеше, көпше түрін сын есіммен қиыстырып қолдану;
 - 17) тәуелдеу есімдігін зат есіммен, сөздерді шақ, септіктермен қиыстырып қолдану;
 - 18) сюжетті суреттер (сериясы) бойынша қысқа әңгіме құрастыру;
 - 19) сюжетті суреттерге сипаттама беру(5–6 сөйлем);
 - 20) кестеде көрсетілген сұрақтар көмегімен берілген тақырып бойынша ілеспе (сюжетті) суреттерге қарап 5–6 сөйлемнен тұратын әңгіме құрау;
 - 21) берілген тақырып бойынша мәтіндегі шашылған сөздерден әңгіме құрастыру (5-6 сөйлем);
 - 22) адамдардың бір-бірімен заттарды, құбылыстарды іс-әрекетерді салыстыру білігі;
 - 23) сөздердің антонимін табу білігі;
 - 24) сөздердің синонимін табу білігі;
 - 25) «бір» сан есімін атау септігінде жекеше, көпше түрде зат есіммен тіркестіру білігі;
 - 26) атау септігінен басқа септіктерде зат есімдердің мәнін ашатын көмекші сөздерді қолданып берілген конструкциялар құру.
92. Оқылым және жазылым:
- 1) кітаптан қысқа мәтіндерді талдап (дактильдеп) оқу (жазылған суреттер);
 - 2) тақырыптық топтамалардан суреттерге қатысты жазбаларды қима әріптерден құрастыру;
 - 3) тақырыптық топтамалардан сөздерді сөздікке жазу;
 - 4) мәтіннің мазмұны бойынша сурет салу;
 - 5) өзі туралы мәліметтерді баспа әріптермен жазу (жасы, тегі, аты, мекен-жайы);
 - 6) баспа әріптермен сұрақтарға жауап жазу;
 - 7) оқылған мәтінге қатысты суреттерді таңдау (3–4 сөйлем);
 - 8) берілген әріпке байланысты сөздерді таңдау;
 - 9) қысқа өлең шумақтарын жатқа оқу (ауызша сөйлеу тіліне қойылатын барлық талаптарға сай);
 - 10) оқылған мәтін бойынша қойылымдарға қатысу (әңгіме, ертегі бойынша).
93. Күтілетін нәтижелер:
- 1) қима әріптерден сөздер мен сөйлемшелер құрастырады;
 - 2) екі-үш құрамдас тапсырмаларды орындайды;
 - 3) тапсырмаға, оқиғаға, ойынға, адамға және олардың әрекеттеріне деген қатынасын білдіреді;
 - 4) өлеңді мәнерлеп оқиды;

- 5) сөздікке сөздерді тақырыптық топтама бойынша жазады;
- 6) зат есімдерді септейді;
- 7) мәтінді суреттеп, сипаттайды;
- 8) жалпылау сөздерді қолданады;
- 9) жеке сөздерге бөлмей толық фразаларды қолданады;
- 10) заттардың бөлшектерін, бөлімдерін атайды;
- 11) өзі, өзінің отбасы, мүдделері, тілектері туралы ақпаратпен алмасады;
- 12) жағдаяттарға байланысты қысқа, толық жауап береді;
- 13) ақпаратты нақтылауға бағытталған сұрақтарға жауап береді;
- 14) жұмбақтарды шешеді;
- 15) өзі туралы мәліметтерді баспа әріптермен жазады;
- 16) синонимдердің мәнін түсінеді, сөздерді алмастырады;
- 17) қалжың сөйлегенді түсінеді;
- 18) фразаны толықтыруды ойластырады;
- 19) өтінішті қайталауды, түсіндіруді, негіздеуді сұрайды;
- 20) шығарманың тақырыбын, кейіпкелерін атайды, мультфильм, фильм, ертегі желісін ойнатады;
- 21) өз бетінше сөйлеу барысында қажетті жағдайға қатысты пікір айтады;
- 22) жағдайға байланысты сөйлеу этикет ережелерін сақтауды біледі;
- 23) сөздерді септікте, жекеше, көпше түрде жіктейді;
- 24) берілген тақырыпта сюжетті суреттер, сюжетті суреттер сериясын суреттейді, әңгіме құрастырады;
- 25) заттарды, құбылыстарды, іс-әрекеттерді адамдарды бірімен-бірінен салыстырады;
- 26) заттарды сипаттау бойынша таниды;
- 27) кітаптан, тақтадан, қағаз беттерінен мәтіндерді оқиды (жазылған суреттер).

4 - параграф. 2 - жартыжылдық

94. Қатынас:
 - 1) болып жатқан жағдайға өз көзқарасын білдіру;
 - 2) сөйлеу этикетінің ережелерін сақтау;
 - 3) әңгімелесу, сұхбатты қолдау сондай-ақ бейтаныс адамдармен де;
 - 4) мәтінге байланысты сұрақтар қоя білу және жауап беру.
95. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:
 - 1) өзінің сөзіндегі қателерді түзету;
 - 2) «дыбыс», «әріп», «сөз», «буын», «дауысты дыбыс», «дауыссыз дыбыс» сөздерінің мәнін түсіну;
 - 3) педагогтың белгілі бір тақырып бойынша байланыстырып айтқан әңгімесін түсіну (естіп-көру арқылы);
 - 4) қалжың сөйлегенді түсінеді;

- 5) заттарды, адамдарды сипаттау бойынша тану;
- 6) қаратып айтқан сөздерерді түсінеді, сұхбатты жалғастыру, әңгімелесушіні тыңдай білу;
- 7) зат есімнің көпше түрін меңгеру.

96. Айтылым:

- 1) есімдіктерді қолдану;
- 2) айналасындағылармен қарым-қатынас орнату және өтініш білдіру үшін қажетті сөздерді қолдану;
- 3) объектілер мен заттардың бөлшектерін, мағызды белгілерін білдіретін сөздерді қолдану;
- 4) заттың сапасын білдіретін сөздерді сипаттауда үстеу, сын есімді қолдану (түсі, пішіні, көлемі, материалы, сапасы);
- 5) әңгіме, ертегінің мазмұнын айту;
- 6) кеңістікте орналасуын, қолданылу бағыттарының мәнін ашатын үстеуді қолданып берілген конструкциялар құру;
- 7) тәжірибе жүзінде сөзді өзгерту (түрлендіру), сөзжасам, сөйлем құрау үлгілерімен танысу;
- 8) тәжірибеде сөзді өзгерту (жақ, жалғау, септік, шақ);
- 9) оқиғалар, жаңалықтар туралы әңгімелеу (сұрақтар, тірек сызбалардың көмегімен, өз бетінше);
- 10) сан есімді зат есіммен қиыстыру білігі (жалғау, септік);
- 11) қалауынша суретке негізделген ертегі бойынша қысқаша әңгімелеу;
- 12) өз бетінше оқыған журнал, кітап, көрген телебағдарлама, фильм, мультфильм, серуендеу барысындағы жағдай мен құбылыстардағы таныс заттарды тану, атау;
- 13) жайылма сөйлемді қолдану білігі;
- 14) сан есімді зат есіммен қиыстыру білігі;
- 15) диалог құру білігі;
- 16) сөйлегенде сұрақтарды қолдану;
- 17) әртүрлі септікте сөйлем құрамында зат есімнің жекеше, көпше түрін сын есіммен қиыстырып қолдану;
- 18) зат есімді үстеумен қиыстырып қолдану.

97. Оқылым және жазылым:

- 1) кітаптан әңгіме кейіпкерін бөле отырып, мәтінді оқу;
- 2) кітаптан мәтін оқу, оқыған мәтінді драмалау, суреттерді таңдау;
- 3) таныс сөздер мен сөз тіркестерін педагогтің айтуы бойынша жазу.

98. Күтілетін нәтижелер:

- 1) заттың сапасын білдіретін сөздерді сипаттауда сын есімді үстеу, сан есімді қолданады;
- 2) айналасындағылармен қарым-қатынас орнату және өтініш білдіру үшін қажетті сөздерді қолданады;
- 3) өзінің сөзіндегі қателерді түзетеді;
- 4) әңгіме, ертегілерді әңгімелейді, мазмұнын айтады;

- 5) таныс сөздерді педагогтің айтуы бойынша жатқа жазады;
- 6) әңгімелесушілердің сөзін түсінеді, талқылау тақырыбын бөліп көрсетеді, сөзге қосылады;
- 7) оқиғалар, жаңалықтар туралы әңгімелейді;
- 8) сөйлеу этикетінің ережелерін сақтайды;
- 9) қалауынша суретке негізделген ертегі, әңгіме құрастырады;
- 10) оқыған журнал, кітап, көрген телебағдарлама, фильм, мультфильм көру, серуендеу барысындағы жағдай мен құбылыстардағы заттарды таниды, сипаттайды, атайды;
- 11) әңгімені, сұхбатты қолдауды біледі;
- 12) жіктелген сөздердің мағынасын түсінеді, сөздерді септікте түрлендіріп сөйлеуде қолданады;
- 13) мәтінді оқиды, оқиға желісін талқылайды, басты кейіпкерлерді бөліп көрсетеді, оқыған мәтінді драмалайды, соған сәйкес сурет салады.

5 - параграф. Есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту

99. Қандай да бір дыбысты үйрету 1-2 апта ішінде жүргізіледі. Егер бұл уақытта дыбыс пайда болмаса, онда келесі дыбысқа көшеді, ал біраз уақыттан кейін балалар әлі айтып үйренбеген дыбысқа қайтадан оралады.

100. Оқудың төртінші жылында сөйлеу тілінің фонетикалық жағы нақтыланады; сөзді дәлме-дәл айту дағдылары қалыптасады; фразалық сөйлеу тілі дамиды.

101. Дыбысталудың сандарын дәл айту тәсілі: тиісті санды саусақтарымен және сандармен көрсету, атау, буындарды айта отырып, шапалақ ұру, дыбысталу санын тарсылдату, дыбысталатын ойыншықтарда ойнау.

6 - параграф. 1 - жартыжылдық

102. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) дыбысты оқшаулау және оның көзін, шыққан жерін сөзбен атау (жоғарыда, төменде);
- 2) есту арқылы 6-7 дыбыстаулардың санын ажыратып, айту;
- 3) есту арқылы жоғары, төмен дыбыстауларды ажырату;
- 4) есту арқылы сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажырату;
- 5) есту арқылы ерлер, әйелдер және балалар дауыстарын ажырату;
- 6) есту арқылы оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажырату;
- 7) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес сигналға деген реакциясын білдіру (жалаң құлаққа);
- 8) 3-4 буындық ырғақты ажыратып, айту;

9) есту арқылы жануарлар мен құстардың дауыстарын ажырату (3-4- тен таңдау кезінде).

103. Тілдік дыбыстау:

1) сөйлеу тіліне деген белсенді ырықты зейіннің болуы, қаратып айтылған сөзді тындау, әрі оның мазмұнын түсіну;

2) сөздердің, сөз тіркестерінің, сөйлемшелердің айтылу қарқыны бойынша айту;

3) естіп-көру арқылы үш буынды нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындау;

4) есту арқылы балаларға арналған өлеңдер мен әндерді тану;

5) есту арқылы «Қоршаған ортамен танысу» тақырыптары бойынша тілдік материалды тану;

6) есту арқылы «Тіл дамыту» тақырыптары бойынша тілдік материалды тану;

7) есту арқылы «Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру» тақырыптар бойынша тілдік материалды тану;

8) естіп-көру және есту арқылы ұсынылған сұрақтарға жауап беру;

9) есту арқылы таныс фразаларды ажырату;

10) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік сигналға деген реакциясын білдіреді (жалаң құлаққа).

104. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

1) сөздер мен сөз тіркестерінің қарқыны мен ырғағын өзгерту (үлгі бойынша, сызба бойынша);

2) бір дем шығаруда дауысты бірте-бірте арттыру және төмендету арқылы буындарды айту;

3) қалыпты, тез және баяу қарқынмен таныс сөздердің атауларын айт;

4) сөздер мен сөз тіркестерін әр түрлі күштегі дауыспен айту;

5) тілдік материалды бірге, айқын екпінмен, артық дыбыссыз, орфоэпия нормаларын сақтап, бір қарқынмен, шынайы дыбыстауға жақын айту;

6) суреттегі немесе сюжетті суреттерде бейнеленген сол немесе өзге жағдайға сәйкес түрлі интонациямен сөз тіркестерін айту;

7) сөзде логикалық екпінді бөліп көрсету;

8) сөздік екпінді сақтау білігі;

9) сөйлеуде барлық дауысты және негізгі дауыссыз дыбыстарды қолдану.

105. Күтілетін нәтижелер:

1) сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемшелерді айтылу қарқыны бойынша айтады;

2) естіп-көру арқылы үш буынды нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындайды;

3) қалыпты, тез және баяу қарқынмен таныс сөздердің атауларын айтады;

4) суреттегі немесе сюжетті суреттерде бейнеленген сол немесе өзге жағдайға сәйкес түрлі интонациямен сөз тіркестерін айтады;

5) сөзді айқын екпінмен, артық дыбыссыз, орфоэпия нормаларын сақтап, бір қарқынмен, шынайы дыбыстауға жақын айтады;

6) сөздердің, сөз тіркестерінің айтылу қарқыны мен ырғағын өзгертеді;

7) есту арқылы «Қоршаған ортамен танысу», «Тіл дамыту», «Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру» және т.б. тақырыптар бойынша тілдік материалды таниды;

8) естіп-көру арқылы балаларға арналған өлеңдер мен әндерді таниды;

9) дыбысты оқшаулау және оның шыққан жерін анықтайды (жоғарыда, төменде);

10) естіп-көру және есту арқылы ұсынылған сұрақтарға жауап береді;

11) 3-4 буындық ырғақты ажыратып, айтады;

12) есту арқылы 6-7 дыбыстаулардың санын ажыратады;

13) есту арқылы жоғары, төмен дыбыстауларды ажыратады;

14) есту арқылы жануарлар мен құстардың дауыстарын ажыратады (3-4-тен таңдау кезінде);

15) есту арқылы сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажыратады;

16) есту арқылы ерлер, әйелдер және балалар дауыстарын ажыратады;

17) есту арқылы оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажыратады;

18) есту арқылы таныс фразаларды ажыратады;

19) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған сигналға реакциясын білдіреді (жалаң құлаққа);

20) сөйлеуде сөздік және логикалық екпінді сақтайды;

21) сөйлеуде барлық дауысты және негізгі дауыссыз дыбыстарды қолданады.

7 - параграф. 2 -жартыжылдық

106. Тілдік емес дыбыстау:

1) дыбысты оқшаулау және оның көзін, шыққан жерін сөзбен атау (алдыңғы – артқы, алдыңғы – артқы және оң жақ – сол жақта);

2) 3-4 күрделі буындық ырғақты ажыратып, айту;

3) есту арқылы 7-8 дыбыстаулардың санын ажыратып, айту;

4) есту арқылы жоғары, төмен дыбыстауларды ажырату;

5) есту арқылы жануарлар мен құстардың дауыстарын ажырату (4 - тен таңдау кезінде);

6) есту арқылы сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажырату;

7) есту арқылы оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажырату;

8) есту арқылы қайталанатын екі буынды ырғақты дәл айту;

9) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған тілдік емес сигналға деген реакциясын білдіру (жалаң құлаққа).

107. Тілдік дыбыстау:

1) сөйлеу тіліне деген белсенді ырықты зейіннің болуы, қаратып айтылған сөзді тындау, әрі оның мазмұнын түсіну, өзінің және өзгелердің сөйлеу тіліндегі қателерді есту;

2) есту арқылы «Қоршаған ортамен танысу» тақырыптары бойынша тілдік материалды тану;

3) есту арқылы «Тіл дамыту» тақырыптары бойынша тілдік материалды тану;

4) есту арқылы «Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру» тақырыптары бойынша тілдік материалды тану;

5) есту арқылы «Мен және менің отбасым» тақырыптар бойынша тілдік материалды тану;

6) есту арқылы ерлер мен әйелдер дауыстарын ажырату;

7) дыбысталуы бойынша ұқсас сөздерді ажырату білігін қалыптастыру.

108. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

1) Г дыбысын В дыбысымен алмастыру;

2) қалыпты, жоғары, төмен дауысты дауыс тембрін өрескел бұрмалаусыз пайдалану;

3) қатаң дауыссыздардың алдында, сөздердің соңындағы ұяң дауыссыздарды бітеу;

4) А – Ә дыбыстарының айырым белгілері, олардың жуан –жіңішке екендігін ажырату;

5) өтініш, шаттық, түрткі салу, сұрақ қою сөздерін ырғағымен айтып жеткізу;

6) қалыпты, тез және баяу қарқынмен таныс сөздерді атау;

7) айта алмайтын (шақырылмаған) дыбыстарды түсіріп айту;

8) сөйлемдерді шынайы дыбыстауға жақын қарқынмен бірге қосып айту, синтагмаларға жіктеу;

9) сөйлеу тілінді орфоэпияның кейбір нормаларын ұстану;

10) сөзде логикалық екпінді бөліп көрсету;

11) дактилдің сүйемелдеуінсіз дауыссыз дыбыстар ағымында артық қоспа дыбыссыз, орфоэпияның кейбір нормаларын сақтап, айқын екпінмен кем дегенде ауызша 200 сөзді бірге қосып айту;

12) сөйлеу барысында кем дегенде 20-дан астам дыбыстарды пайдалану.

109. Күтілетін нәтижелер:

1) сөздік және логикалық екпінді бөліп көрсетеді;

2) қалыпты, тез және баяу қарқынмен таныс сөздерді айтады;

3) сөйлемдерді шынайы дыбыстауға жақын қарқынмен бірге қосып айтады, синтагмаларға жіктейді;

4) дауыс тембрін өрескел бұрмалаусыз дауыстың қалыпты биіктігін, күшін пайдалану;

5) есту арқылы 7-8 дыбыстаулардың санын ажыратып, айтады;

6) өтініш, шаттық, түрткі салу, сұрақ қою сөздерін ырғағымен айтып жеткізеді;

- 7) 3-4 күрделі буындық ырғақты ажыратып, айтады;
- 8) есту арқылы жоғары, төмен дыбыстауларды ажыратады;
- 9) есту арқылы жануарлар мен құстардың дауыстарын ажыратады (4-тен таңдау кезінде);
- 10) есту арқылы сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажыратады;
- 11) есту арқылы ерлер, әйелдер және балалардың дауыстарын ажыратады;
- 12) есту арқылы оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажыратады;
- 13) есту арқылы қайталанатын екі буынды ырғақты ажыратады;
- 14) есту арқылы «Қоршаған ортамен танысу», «Тіл дамыту», «Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру» тақырыптар бойынша тілдік материалды ажыратады;
- 15) дыбыстың шығу орнынан ара қашықтығы тұрақты арттырылған сигналға реакциясын білдіреді (жалаң құлаққа);
- 16) орфоэпияның кейбір нормаларын ұстанады;
- 17) орфоэпия ережелерін сақтайды;
- 18) сөйлеу барысында кем дегенде 20-дан астам дыбыстарды пайдаланады.

6-тарау. Жапы білім беретін мектептегі, лицейдегі, гимназиядағы мектепалды даярлық сыныбы (6-7жастағы балалар)

1 - параграф. «Коммуникация» білім беру саласы

110. «Коммуникация» білім беру саласының базалық мазмұны – тіл дамыту, есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту арнайы түзеу оқу қызметінде іске асырылады.

2 - параграф. Тіл дамыту

111. Тақырыптық топтамалар бойынша сөздік іс-қимыл, қасиеттері, сапа, кеңістікте орналасқан заттардың атауларының санын ұлғайту есебінен кеңейеді (сын есім, үстеу, етістіктің түрлері).

112. Дактилология қосалқы, көмекші құрал ретінде қолданылады (саналы сөйлеу, жазу, оқуды игеру үшін).

3 - параграф. 1 - жартыжылдық

113. Қатынас:

1) ойынға, тапсырмаға, адамға, болып жатқан жағдайға деген қатынасын білдіру;

2) жағдайға, таныстық деңгейіне қатысты сөйлесу стилінің өзгеруі;

3) жақсы меңгерілген сөйлеу материалы негізінде тікелей қарым-қатынаста ауызша сөйлеу тілін пайдалану;

4) ауызша сөйлеу тілінің көмегімен құрдастарымен ақпарат алмасу;

5) ересек адамдар мен бейтаныс адамдарға «сіз» деп сөйлеу;

6) топтағы басқа балалардың орындаған тапсырмаларын бағалау;

7) кіші жастағы балалар мен құрдастарын қолдау, жұбату, мақтау;

8) қатынастық дағдыларды тәжірибеде пайдалану: сәлемдесу; кешіру; жолдау; қолдауды өтіну; көмек сұрау; қолдау; көмек; қызмет көрсету; алғыс айту, қабыл алмау, кешіру;

9) алғыс айтуды білу, ыңғайсыз жағдай үшін кешірім сұрау.

114. Қабылдау /сөйлеу тілін түсіну:

1) сөйлеу барысында өзге тілді таныс емес сөздерді бөлу;

2) «дыбыс», «әріп», «сөз», «буын», «дауысты дыбыс», «дауыссыз дыбыс», «жіңішкелік белгісі», «жуандық белгісі» сөздерінің мәнін түсіну;

3) дыбысталуы бойынша жақын сөздердің мағынасын ажырату;

4) таныс өлеңдер, әуен, ертегілерді бірінші сөйлемінен тану;

5) мақал-мәтелдердің ауыспалы мағынасының түсіну.

115. Айтылым:

1) құрылымы бойынша күрделі жаңа сөздерді айтып қолдануда ауызша-дактилдісөйлеу тілін қалауынша пайдалану;

2) жұмбақ, жаңылтпаштарды, өлең шумақтарын жатқа, мәнерлеп оқу;

3) өлеңді мәнерлеп оқу;

4) сөйлеу тілінің әртүрлі түрлерін қолдану;

5) есімдіктерді қолданып, зат есімдерді септік, жіктік, көптік, тәуелдік жалғауларында түрлендіру;

6) сын есімдерді септік, жіктік, көптікжалғаулармен түрленген зат есімдермен қолдану;

7) айналасындағы заттарды сипаттау (гүлдер, ағаштар, құстар, жануарлар);

8) заттардың және кейіпкелердің реттілігін сақтап, сюжетті суреттерді сипаттау (10 сөйлемге дейін);

9) тәрбиешінің сұрақтарының көмегімен немесе өз бетімен дауыстап оқылған қысқа мәтіндер мен ертегілерді бірізділікпен, кідірмей мазмұндау;

10) заттардың сапасы толық айтылған сөздермен сөзік қорды толықтыру (материалдар, пішін, түстері, көлемі);

11) сөзді өзгерту (түрлендіру), сөзжасам, сөйлем құрау жиілік моделдерімен тәжірибе жүзінде танысу;

12) жетекші сұрақтардың көмегімен кеңейтілген пікір айту;

13) берілген тақырыпқа сюжетті суреттер бойынша әңгіме құрау (10 сөйлемге дейін);

- 14) оқиғанын толықтырып, сурет, суреттер топтамасы бойынша;
- 15) қарапайым жоспарды сақтай отырып, сюжетті суреттерге сипаттама беру;
- 16) объектілердің елеулі белгілерін тауып, заттарды салыстыру;
- 17) келеңсіз жағдайда және құрдастарының іс - әркетіне шағымдана білу;
- 18) бірізділікпен қисынды байланыстырып, өз өміріндегі қарапайым жағдайларды әңгімелеу;
- 19) зат есімді сын есіммен, есімдікпен әртүрлі септікте, жекеше, көпше түрін қиыстырып қолдану;
- 20) зат есімді сын есіммен, сан есіммен әртүрлі септікте, жекеше, көпше түрде қиыстырып қолдану және бірыңғай зат есімге қатысты анықтауышты табу;
- 21) сөздердің белгілі бір грамматикалық формасын қолдану икемділігі (зат есімнің септелуі, жекеше және көпше түрлері);
- 22) сөз арасында сұрақтар, ниеттер, хабарламалар, теріске шығаруларды қолдану;
- 23) етістікті өткен, осы, келер шақта қолдану;
- 24) сөздердің мағналарын олардың салыстыру процесінде анықтау.

116. Оқылым және жазылым:

- 1) жазба нұсқаулық бойынша түрлі тапсырмалар орындау;
- 2) тақырыптық топтамалардан сөздерді сөздікке жазу;
- 3) үйде, серуенде, топтағы балалардың өміріндегі жағдаяттарды суреттеу (балама сұрақтар қою, сурет салу, жағдайды көрсету арқылы);
- 4) өз бетінше журнал, кітап, интернет-ресурстарын оқу;
- 5) хат және құттықтау қағаздарын жазу;
- 6) сөзден дауысты (екпінді) дыбысты табу;
- 7) дағдыларды меңгеру: сөздерді бөлек жазу, адам аттары, жануарлардың лақап аттарын бас әріптен жазу;
- 8) сөздерді буынға бөлу, бір буынды, екі буынды сөздердің буындық сұлбасын құру;
- 9) кітаптан мәтін оқу, оқыған мәтінді драмалау, соған сәйкес суреттерді таңдау, мазмұнға сәйкес сурет салу;
- 10) жіктеу есімдігін зат есіммен алмастырып немесе керісінше мәтінді оқу.

117. Күтілетін нәтижелер:

- 1) құрылымы бойынша күрделі жаңа сөздерді айтып қолдануда ауызша-дактилді сөйлеу тілін пайдаланады;
- 2) сөйлеу барысында өзге тілді таныс емес сөздерді ажыратады;
- 3) тапсырмаға, болып жатқан оқиғаларға, ойынға, адамға деген қатынасын білдіреді;
- 4) құрдастарының жағымсыз әрекеттеріне шағымданады;
- 5) жіктеу есімдігін зат есіммен алмастырады немесе керісінше;
- 6) тақырыптық топтамалар бойынша сөздерді сөздікке жазады;

- 7) жағдайға, таныстық деңгейіне қатысты сөйлесу стилін өзгертеді;
- 8) зат есімді сын есіммен әртүрлі септікте, жекеше, көпше түрін қиыстырып қолданады;
- 9) зат есімді сан есіммен әртүрлі септікте, жекеше, көпше түрін қиыстырып қолданады;
- 10) кешірім сұрайды, ыңғайсыздық үшін кешірім сұрайды;
- 11) берілген тақырып бойынша сюжетті суреттерді, үйдегі жағдайды әңгімелейді;
- 12) өз бетінше хат және құттықтау қағаздарын жазады;
- 13) өз бетінше журнал, кітап, интернет-ресурстарын оқиды;
- 14) таныс көркем шығармаларды бірінші сөйлемінен таниды;
- 15) сөздердің белгілі бір грамматикалық формасын қолданады;
- 16) мәтінді оқиды, безендіреді, суреттейді, оқыған мәтінді драмалайды.

4 - параграф. 2 - жартыжылдық

118. Қатынас:

- 1) педагогпен ұсынылған іс-әрекет алгоритмін орындау;
- 2) сөйлеу барысында синонимдер мен антонимдерді пайдалану;
- 3) қатынастық міндеттерге сәйкес сөйлеудің барлық түрлерін пайдалану;
- 4) сөйлеу этикет түрлерін пайдалану;
- 5) өзінің және бөгде біреудің сөйлеу тілінің сапасын бағалау;
- 6) педагогтың көмегімен, топпен және дербес, әңгіменің жалғасын ойлап табу және оны аяқтау.

119. Айтылым:

- 1) сөздерді (зат есім, етістік, сын есім, сан есім, есімдік, үстеу, жалғаулық, шылау) алмаспайтын 25 тақырып бойынша қолдану;
- 2) мультфильм, ертігілер желісін қысқа әңгімелеу;
- 3) байланыстырып әңгімелеу түрде сұрақтарға жауап беру;
- 4) бақылаған құбылыстар, ертегілер жөнінде қысқаша мазмұндау;
- 5) сөзді өзгерту, сөзжасам, сөйлем құрау жиілілік моделдерімен тәжірибе жүзінде танысу;
- 6) сөздерді септікте, жекеше, көпше түрде қиыстыру;
- 7) айтатын сөздерінің жоспарын құру;
- 8) берілген тақырыпқа байланысты далада, үйде, серуенде, топтағы жағдаяттарға байланысты өзінің қалауымен безендірген әңгіме құрастыру;
- 9) шығарманың мазмұнына қатысты сұраулы, мақұлданған, лепті интонацияларды жеткізу білу;
- 10) отбасы, тұрмыстық жағдай, ұлттық дәстүр, өз қаласы жайында әңгімелеу (өлкесі, ауылы).

120. Оқылым және жазылым:

- 1) баспа әріптермен мәтін жазу, сұрақтарға жауап жазу;

- 2) оқыған мәтіннің мазмұнын түсіндірмелермен айту;
- 3) болған және болатын жағдаяттарды қосып толық әңгімелеу;
- 4) өз бетімен кітап оқу;
- 5) жолақша мен фишкалардан сөздің сұлбасын құру білігі;
- 6) талдаудан кейін және алдын-ала талдаусыз қима әріптерден 3-4 сөзден тұратын сөйлем құрау білігі;
- 7) сөз, сөйлемді дұрыс құрау дағдыларын меңгеру: сөзде әріптер қатар жазылады; сөздерді бөлек жазу, сөйлемнің соңында нүкте қойылады, адам аттары, жануарлардың лақап аттарын бас әріптен жазу.

121. Күтілетін нәтижелер:

- 1) педагог ұсынған іс-әрекет алгоритмін орындайды;
- 2) өзі өзінің отбасы, достары, өз мүддесіне қатысты, өзінің қаласы (кент, ауылы) туралы ақпаратпен бөліседі;
- 3) қатынастық міндеттерге сәйкес сөйлеудің барлық түрлерін пайдаланады;
- 4) сөздіктегі зат есім, етістік, сын есім, сан есім, есімдік, үстеу, жалғаулық, шылаусөздерді алмаспайтын 25 тақырып бойынша қолданады;
- 5) сөйлеу этикет түрлерін пайдаланады;
- 6) белсенді және енжар сөздік қорының көлемі шамамен 1200-1500 сөз;
- 7) байланыстырып әңгімелеу түрде сұрақтарға жауап береді;
- 8) өзінің және бөгде адамның сөйлеу тілінің сапасын бағалайды;
- 9) болған және болатын жағдайларды түсініктемесімен қоса отырып, мәтіндердің мазмұнын айтады;
- 10) педагогтың көмегімен, топпен және дербес, әңгіменің жалғасын ойлап табады, аяқтайды;
- 11) сөздерді септікте, жекеше, көпше түрде жіктейді;
- 12) берілген тақырыпқа байланысты далада, үйде, серуенде, топтағы жағдаяттарға байланысты жоспар бойынша және өзінің қалауымен безендірген әңгіме құрастырады.

5 - параграф. Есту арқылы қабылдау мен айтуды қалыптастыруды дамыту

122. Оқыту процесінде сөйлеу тілінің үш түрі (ауызша, ауызша-дактилді, жазбаша) пайдаланылады. Ауызша сөйлеу тілі тиянақты меңгерілген сөйлеу материалы негізінде тікелей қарым-қатынаста қолданылады. Ауызша-дактилді сөйлеу тілі көлемді әңгімелеуде және құрылымы бойынша күрделі сөздерді тұтынуда қолданылады. Жазбаша сөйлеу тілі – жаңа пікірлер мен сөздерді жазу мақсатында, әңгімелерді жазу кезінде қолданылады.

123. Балалардың қабылдауы үшін төмендегідей дыбысталу көздерін ұсынады: дауыс, дабыл, дауылпаз, металлофон, күйсандық, сыбызғы. Балалар келесі тәсілдердің көмегімен жауап береді): дирижерлау, шапалақ ұру,

тарсылдату, буындап айта отырып дыбысталатын ойыншықтарда ойнау; дауыстық реакция; геометриялық формалар, фишкалар, қағаздар жолақтардың көмегімен ритмді қою.

124. Оқудың бесінші жылында сөйлеу тілінің фонетикалық жағын нақтылау жалғасады; сөзді дәлме-дәл айту дағдылары жетілдіріледі; фразалық сөйлеу тілі дамиды, өз бетінше ауызша қарым-қатынас жандандырылады.

Параграф 6.1 -жартыжылдық

125. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) есту арқылы сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажырату;
- 2) оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажырату;
- 3) есту арқылы қазақтың ұлттық әуендерін, әндерін ажырату;
- 4) есту арқылы қайталанатын 2-3 буынды ырғақты ажырату;
- 5) жануарлар мен құстардың дауыстарын ажырату (4-5тен таңдау бойынша).

126. Тілдік дыбыстау:

- 1) сөйлеу тіліне деген белсенді ырықты зейіннің болуы, қаратып айтылған сөзді тындау, әрі оның мазмұнын түсіну, өзінің және өзгелердің сөйлеу тіліндегі қателерді есту;
- 2) есту арқылы екі буынды тапсырмаларды нұсқау бойынша орындау;
- 3) естіп-көріп қабылдау арқылы екі буынды тапсырмаларды нұсқау бойынша орындау;
- 4) өлеңдер мен мәтіндерді тану;
- 5) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды тану;
- 6) балаларға арналған таныс өлеңдер мен әндерді тану;
- 7) педагогтің сөйлеу тілінің дыбыс күшін, биіктігін, қарқынын анықтау;
- 8) мәтіннің мазбұны бойынша сұрақтарға жауап беру;
- 9) есту арқылы ерлер, әйелдер және балалардың дауыстарын ажырату;
- 10) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажырату;
- 11) телехабарлар, мультфильмдер көруде, экскурсия барысында сөйлеу материалын тану.

127. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

- 1) сөздер мен сөз тіркестері материалында дауысты дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 2) сөздер мен сөз тіркестері материалында дауыссыз дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 3) сөздер мен сөз тіркестері материалында дауысты, дауыссыз дыбыстарды айыру (дифференциациялау);
- 4) әр түрлі ұйқастағы өлең, тақпақтардың айтылу қарқынын өзгерту;

- 5) қатты дауысты бірте-бірте сыбдырға дейін әлсірету;
 - 6) сыбдырды бірте-бірте өте қатты дауысқа дейін күшейту;
 - 7) дұрыс айтылатын дыбыстардан тұратын құрылымы бойынша күрделі сөздерді айтудағы қиындықтарды жеңу;
 - 8) жаңылтпаштардың айтылу қарқынын өзгертіп айту;
 - 9) өтініш, шаттық, таң қалу, ауырсыну, айыптау, түрткі салу, сұрақ қоюмен байланысты сөз тіркестерін интонациямен айту;
 - 10) дауысты дыбыстарды, буындарды ақырын, өте ақырын, сыбырлап айту;
 - 11) сөйлеуде диафрагмалды тыныс алуды және ауызбен ұзақ дем шығаруды дербес бақылау;
 - 12) сөзде логикалық екпінді бөліп көрсету;
 - 13) дербес сөйлеу тілінде меңгерілген дағдыларды қолдану білігі;
 - 14) сөздер мен сөз тіркестерін әр түрлі күштегі дауыспен айту.
128. Күтілетін нәтижелер:
- 1) есту арқылы екі буынды тапсырмаларды нұсқау бойынша орындайды;
 - 2) өтініш, шаттық, таң қалу, ауырсыну, айыптау, түрткі салу, сұрақ қоюмен байланысты сөз тіркестерін интонациямен айтады;
 - 3) айтылу қарқынын, күшін өзгертеді;
 - 4) балаларға арналған таныс өлеңдер мен әндерді таниды;
 - 5) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды таниды;
 - 6) естіп-көру арқылы таныс өлеңдер мен мәтіндерді таниды;
 - 7) сөйлеу тілінің дыбыс күшін, биіктігін, қарқынын таниды;
 - 8) мәтіннің мазбұны бойынша сұрақтарға жауап береді;
 - 9) жаңылтпаштарды айтады;
 - 10) дұрыс айтылатын дыбыстардан тұратын құрылымы бойынша күрделі сөздерді айтады;
 - 11) қайталанатын 2-3 буынды ырғақты ажыратады;
 - 12) жануарлар мен құстардың дауыстарын ажыратады (4-5тен таңдау бойынша);
 - 13) ерлер, әйелдер және балалардың дауыстарын ажыратады;
 - 14) сөйлеу тілін, вокалды, аспаптық музыканы ажыратады;
 - 15) оркестрлік, хормен және жеке орындауды ажыратады;
 - 16) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажыратады;
 - 17) сөздік және логикалық екпінді сақтайды.

7 - параграф. 2 - жартыжылдық

129. Тілдік емес дыбыстау:

- 1) есту арқылы жануарлардың дауыстарын ажырату;

- 2) музыкалық шығармаларды танып, ажырату;
- 3) есту арқылы күрделі ырғақты, әуеннің ырғағын тану;
- 4) таныс әндерді тану, қосылып айту.

130. Тілдік дыбыстау:

- 1) нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындау;
- 2) «мен және менің отбасым» тақырыбы бойынша тілдік материалды тану;
- 3) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті (шот) ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды тану;
- 4) сурет, ертегі, үйдегі оқиғаларға байланысты мәтіндер бойынша сұраққа жауап беру;
- 5) ерлер, әйелдер және балалардың дауыстарын ажырату;
- 6) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті (шот) ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажырату;
- 7) таныс өлеңдер мен мәтіндерді тану;
- 8) есту арқылы таныс мәтіндерді тану;
- 9) мәтін бойынша сұраққа жауап беру (есту арқылы);
- 10) есту арқылы таныс өлеңдер мен мәтіндерді тану;
- 11) есту арқылы 2-3 сөйлемнен тұратын мәтінді ажырату.

131. Ауызша сөйлеу тілін қалыптастыру:

- 1) сөздер мен сөз тіркестері материалында дыбыстарды машықтандыру (автоматтандыру);
- 2) сөздер мен сөз тіркестері материалында дауысты, дауыссыз дыбыстарды айыру (дифференциациялау);
- 3) әртүрлі ұйқастағы өлең, тақпақтардың айтылу қарқынын өзгерту;
- 4) дауыстың күші, қарқыны, биіктігін өзгерту;
- 5) сөздер мен сөйлемдерді орфоэпияның нормаларын саптап, шынайы дыбыстауға жақын қарқынмен бірге қосып айту;
- 6) сөйлеуде сөздік және логикалық екпінді сақтау;
- 7) дербес сөйлеу тілінде меңгерілген дағдыларды қолдану білігі;
- 8) сөйлеу тілінде барлық дауысты, дауыссыз дыбыстарды пайдалану (жіңішкелікті және аффрикаттарды қоспағанда), дифтонгтар.

132. Күтілетін нәтижелер:

- 1) есту арқылы нұсқаулықтар мен тапсырмаларды орындайды;
- 2) сөздер мен сөйлемдерді орфоэпияның нормаларын сақтап, шынайы дыбыстауға жақын қарқынмен бірге қосып айтады;
- 3) таныс өлеңдер мен әндерді таниды;
- 4) есту арқылы таныс өлеңдер мен әндерді таниды;
- 5) есту арқылы 2-3 сөйлемнен тұратын мәтінді ажыратады;
- 6) сабақ, балалардың іс-әрекеті, есепті (шот) ұйымдастыруға қатысты тілдік материалды ажыратады;
- 7) сурет, ертегі, үйдегі оқиғаларға байланысты мәтіндер бойынша сұраққа жауап береді;

- 8) дауыстың күші, қарқыны, биіктігін өзгертуді біледі;
- 9) тілдік материалды бірге, айқын екпінмен, артық дыбыссыз, бір қарқынмен, орфоэпияның нормаларын сақтап, шынайы дыбыстауға жақын айтады;
 - 10) ерлер, әйелдер және балалардың дауыстарын ажыратады;
 - 11) жануарлардың дауыстарын таниды, ажыратады;
 - 12) есту арқылы таныс мәтіндерді ажыратады;
 - 13) есту арқылы күрделі ырғақты, әуеннің ырғағын ажыратады;
 - 14) таныс әндерді таниды, қосылып айтады;
 - 15) дербес сөйлеу тілінде меңгерілген дағдыларды еркін қолданады;
 - 16) сөйлеуде барлық дауысты, дауыссыз дыбыстарды қолданады (жіңішкелікті және аффрикаттарды қоспағанда), дифтонгтар.